

Fóti Szabad Waldorf Óvoda, Általános Iskola,
Alapfokú Művészeti Iskola és Gimnázium
2151 Fót, Károlyi I. u. 44.
OM azonosító: 100510

Pedagógiai Program

**Fóti Szabad Waldorf Óvoda,
Általános Iskola,
Alapfokú Művészeti Iskola
és Gimnázium**

**Fót
2025**

Az intézmény fenntartója: Fóti Szabad Waldorf Egyesület

Elnök: Jármy Zsuzsanna

Az intézmény székhelye: 2151 Fót, Károlyi I. u. 44.

Az intézmény vezetője: Bobák Orsolya Tímea

Honlap: www.fotiwaldorf.hu

- I. Tartalomjegyzék**
- II. JOGSZABÁLYI HÁTTÉR.....**Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- III. AZ INTÉZMÉNY RÖVID BEMUTATÁSA.....**Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- IV. A WALDORF-PEDAGÓGIA ALAPJÁN MŰKÖDŐ INTÉZMÉNYEK WALDORF-KERETTANTERVE, MINT A NEVELÉS-OKTATÁS TARTALMI KÉRDÉSEIRE VONATKOZÓ EGYEDI MEGOLDÁS, ILLETVE MINT AZ INTÉZMÉNY NEVELÉSI PROGRAMJÁNAK ÉS HELYI TANTERVÉNEK ALAPDOKUMENTUMA **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- V. AZ INTÉZMÉNY HELYI MEGOLDÁSAI A KERETTANTERV ÁLTAL KIJELÖLT KERETEK KÖZÖTT.....**Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- A tanterv egészére vonatkozó általános szempontok.....**Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- Az egyes szaktárgyakra vonatkozó szempontok.....**Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- Magyarázatok az óraszámok kapcsán.....**Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- VI. A PEDAGÓGIAI PROGRAM EGYÉB OLYAN RÉSZEI, MELYEKET A WALDORF-KERETTANTERV NEM SZABÁLYOZ.....**Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- Az iskolába történő tanulófelvétel, átvétel rendje.....**Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- A tanulmányok alatti vizsgák szabályai.....**Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- Az elsősegély-nyújtási alapismeretek elsajátításával kapcsolatos iskolai terv..... **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- A tanulóknak az intézményi döntési folyamatokban való részvételi jogai, ezek gyakorlásának rendje.....**Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- A szülő, a tanuló, a pedagógus és az intézmény partnerei kapcsolattartásának formái; a tanuló, szülők/gondviselők értesítésével kapcsolatos szabályok ..**Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- VII. A HELYI TANTERV AZON – KIEGÉSZÍTŐ – RÉSZEI, MELYEK NEM SZEREPELNEK A WALDORF-KERETTANTERVBEN:..**Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- Az otthoni, napközis, tanulószobai felkészüléshez előírt írásbeli és szóbeli feladatok meghatározásának elvei és korlátai.....**Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- Az írásbeli, szóbeli, gyakorlati beszámoltatások, számonkérések rendje**Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- A magasabb évfolyamra lépés feltételei.....**Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
- Az iskola által alkalmazott szöveges értékelés érdemjegyre, osztályzatra való átváltásának szabályai.....**Hiba! A könyvjelző nem létezik.**

Az SNI-tanulók.....**Hiba! A könyvjelző nem létezik.**

A tanulók folyamatos továbbhaladásának tartalmi és szervezeti követelményei (a tanuló milyen feltételekkel léphet a gimnáziumi évfolyamokra)..**Hiba! A könyvjelző nem létezik.**

A választható érettségi vizsgatárgyak megnevezése, amelyekből a tanulók közép- vagy emelt szintű érettségi vizsgára való felkészítését az iskola kötelezően vállalja..... **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**

A tanulók milyen helyi tantervi követelmények teljesítése mellett melyik választható érettségi vizsgatárgyból tehetnek érettségi vizsgát**Hiba! A könyvjelző nem létezik.**

Az egyes érettségi vizsgatárgyakból a középszintű érettségi vizsga témakörei..... **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**

11-12. évfolyamon az emelt szintű érettségre felkészítéshez az emelt szintű oktatásban alkalmazott fejlesztési feladatok és követelmények.....**Hiba! A könyvjelző nem létezik.**

VIII. A FÓTI SZABAD WALDORF ÓVODA PEDAGÓGIAI PROGRAMJA **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**

Az óvoda rövid bemutatása**Hiba! A könyvjelző nem létezik.**

A Waldorf-pedagógia alapján működő óvodáknak az EMMI 2013. március 21. napján meghozott 12078-1/2013/KOIR határozatával alternatív óvodai programként jóváhagyott Waldorf Óvodapedagógiai Programja, mint a nevelés-oktatás tartalmi kérdéseire vonatkozó egyedi megoldás, illetve mint az óvoda nevelési programjának alapidokumentuma . **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**

Az intézmény helyi megoldásai a Waldorf Óvodapedagógiai Program keretei között . **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**

Helyzetkép **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**

A pedagógiai program egyéb olyan részei, melyeket a Waldorf Óvodapedagógiai Program nem szabályoz**Hiba! A könyvjelző nem létezik.**

A szociális hátrányok enyhítését segítő tevékenységek **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**

Egészségnevelési és környezeti nevelési elvek..... **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**

A gyermekek esélyegyenlőségét szolgáló intézkedések**Hiba! A könyvjelző nem létezik.**

A kiemelt figyelmet igénylő gyermekek egyéni fejlesztése, fejlődésének segítése**Hiba! A könyvjelző nem létezik.**

IX. ZÁRADÉK A MÓDOSÍTOTT PEDAGÓGIAI PROGRAM ELFOGADÁSÁRÓL

Hiba! A könyvjelző nem létezik.

II. JOGSZABÁLYI HÁTTER

- 2011. évi CXC törvény a nemzeti köznevelésről
- 2023. évi LII törvény a pedagógusok új életpályájáról
- 229/2012. (VIII. 28.) Korm. Rendelete a nemzeti köznevelésről szóló törvény végrehajtásáról
- 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról
- a Kormány 5/2020. (I.31.) Korm. rendelete a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet módosításáról
- 2001. évi XXXVII. törvény a tankönyvpiac rendjéről
- 23/2004. (VIII. 27.) OM rendelet az iskolai tankönyvellátás rendjéről szóló
- 32/2012. (X.8.) EMMI rendelet A Sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésének irányelve és a Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelve kiadásáról
- 40/2002. (V. 24.) OM rendelet az érettségi vizsga részletes követelményeiről

III. AZ INTÉZMÉNY RÖVID BEMUTATÁSA

A Fóti Szabad Waldorf Óvoda, Általános Iskola Gimnázium és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény 1996-ban alakult meg, az egykor Dunakeszin működő Karácsony Sándor Waldorf Iskolából. Az intézmény „réginek” számít az alternatív iskolák között. Már több mint 20 érettségiző osztályunk volt. Stabil anyagi alapot biztosít, hogy sok gyermek jár hozzánk. Tanáraink közül többen tanítanak Waldorf-képzéseken és itt adunk helyszínt a Waldorf Óvónő-képzésnek. Sok tapasztalt kolléga van a tanári kollégiumban. Ezért a szülők szívesen választják intézményünket a gyermekeik számára.

Intézményünk létszáma 420-450 közötti. Ehhez csatlakozik a pedagógusok, pedagógus asszisztensek, napközis tanítók és óvodapedagógusok népes gárdája, mely több mint 50 főt jelent. Az iskolában összesen 14 osztály tanul, óvodánkban 2 csoport működik.

Óvodánk a Károlyi István Gyermekközpont területén működik, iskolánk székhelye pedig Fótton a Károlyi I. u. 44. szám alatt található.

Érdekessége az intézményünknek, hogy jóval több bejáró tanulója (77%) van, mint helybéli (23%). Ennek egyik oka, hogy Fót nagyon közel van Budapesthez, így több közeli kerületből inkább vidékre hozzák a szülők a gyermekeiket. A másik ok, hogy Waldorf-intézmény nincs minden településen, így több család vállalja az ingázást.

Óvoda:

Két **óvodai** vegyes csoport működik óvodánkban. Az óvodában fontosnak tartjuk, hogy a gyerekek szabadon játszhassanak, és a családban töltsék a nap nagyobb részét, ezért nem szervezünk külön foglalkozásokat az óvodai mindennapokon túl. Szükség szerint biztosítjuk a gyermekek délutáni felügyeletét, mely a délelőtt szellemiségével teljesen rokon.

Iskola:

Az **általános iskolába** jár a legtöbb tanuló. Az évfolyamokon egy osztály található. Az osztálylétszámok 25-30 fő körül mozognak.

Iskolánk nem integráló iskola, mégis az alternatív pedagógiából adódóan több kisebb-nagyobb nehézséggel küzdő gyermek számára választják a szülők ezt a pedagógiai módszert. Ezen gyermekek támogatására a tagozaton, két fejlesztő pedagógus is segíti a munkát.

A szolfézs oktatást a Zeneiskola kihelyezte az intézményünkbe. Sok gyermek jár hozzájuk zenélni.

Mostanra a **gimnáziumunkban** is nagy osztálylétszámok alakultak ki. Többnyire a saját középtagozatunkról jelentkeznek hozzánk a gyerekek, de egyre többen jönnek más általános iskolából is. Novemberben nyílt napokat szervezünk a szülők és a diákok számára, külön a külső és külön a már ismerős belső érdeklődőknek.

A gimnázium fő vonzereje a védett környezetben, a szoros (akár óvodától tartó) kapcsolatokban, az alternatív tantervben és az izgalmas projektekben van. A 9-12. osztályig a Waldorf Kerettanterv szerint haladnak a diákok a tananyaggal. 12. osztályban egy egész évig tartó kutató vagy gyakorlati munka után, nyilvános vizsgát tesznek a hallgatók. Az érettségire céltudatosan a 13. évfolyamon készülnek a diákok.

A középiskolás diákok már az intézmény szervezeti és működési dolgaiba is beleszólhatnak, véleményezhetnek, jóváhagyhatnak. Ennek hivatalos szerve a DÖK (Diákönkormányzat). Néhány gimnáziumi ünnep, program szervezésében is részt vállalnak.

Az intézmény fenntartója a Fóti Szabad Waldorf Egyesület. Ennek tagja csak az intézmény pedagógusa, ~~illetve~~ gyermekét hozzánk járató szülő, vagy saját dolgozónk lehet. Az egyesület vezetőségét jelölés után, titkos szavazással választjuk a közgyűléseken. Szintén itt fogadjuk el az éves beszámolót, és a következő év költségvetését. Az egyesület feladata a hivatalos kapcsolattartás az önkormányzattal, a Gyermekközponttal és a minisztériumokkal. Felügyelik az intézmény gazdasági és adminisztratív munkáját, valamint felelősek a törvényesség betartásáért. A legfontosabb feladatuk pedig, hogy biztosítsák az intézmény működéséhez nélkülözhetetlen anyagi forrásokat. Az egyesület vezetősége hetente-kéthetente ülészik. A vezetőségi ülések nyitottak.

**IV. A WALDORF-PEDAGÓGIA ALAPJÁN MŰKÖDŐ
INTÉZMÉNYEK WALDORF-KERETTANTERVE, MINT A
NEVELÉS-OKTATÁS TARTALMI KÉRDÉSEIRE VONATKOZÓ
EGYEDI MEGOLDÁS, ILLETVE MINT AZ INTÉZMÉNY
NEVELÉSI PROGRAMJÁNAK ÉS HELYI TANTERVÉNEK
ALAPDOKUMENTUMA**

A magyar Waldorf-iskolák kerettanterve 2020 a dokumentum 1. számú mellékletét képezi.

A Fenntarthatóság tantárgy tantervét a Magyar Waldorf Szövetség Iskolák Gyűlése 2024. május 25-én fogadta el. A tanterv a 2. számú mellékletben található.

A tanterv egészére vonatkozó általános szempontok

- **Különböző tantárgyak integrációja és a témakörök egymás közötti átcsoportosítása**

Nem csoportosítunk át témaköröket.

- **A tantárgyak megnevezésének módosítása indoklás alapján**

A tantárgyak nevét nem módosítjuk.

- **Az egyes tantárgyakhoz javasolt időkeretek tanéven belüli, illetve tanévek közötti átcsoportosítása, valamint a tantárgyi óraszámok növelése a jogszabályok adta keretek között**

A **kézimunka** tantárgy óraszámait átcsoportosítjuk: 5. osztályban 1 óra, 6. és 7. osztályban 2 óra és 8. osztályban heti 1 óra.

Az informatika tantárgy óraszámát átcsoportosítjuk: 9. és 10. évfolyamon 2 óra, 10. és 11. évfolyamon heti 1 óra.

A zene tantárgy óraszámait átcsoportosítjuk: 5. osztályban 2 óra, 6. és 7. osztályban 1 óra és 8. osztályban 2 óra.

A **kézimunka és fafaragás** tantárgynál 5. évfolyamon csoportbontásban fél évig dupla óraszámban tanulnak.

A gimnáziumban a **zeneórákat** átcsoportosítjuk a következők szerint:

9., 10., és 12. évfolyamon heti 1 óra

11. évfolyamon heti 3 óra

- **A kötelezően választható és a szabadon választható órák meghatározása**

Szabadon választható óráink: Agyagozás, szobrászat, gazdasági ismeretek, társadalmi- és állampolgári ismeretek, tanulásmódszertan, fenntarthatóság és a fakultációs órák

Kötelezően választható óráink: gimnáziumban német nyelv

Az 1-4. évfolyamon a mindennapos testneveléshez kötelezően választható tevékenységek: természetjárás, népi játékok

A felső tagozatos gyakorlati-művészeti nevelésben választható tevékenységek: famunkák, fémmunkák, agyagozás, kőfaragás

- **A szabadon választott órakeret terhére megnövelt kötelező tantárgyak óraszámai**

A festés óraszámokat növeljük az alábbi évfolyamokon:

1. osztály 1 óra

2. osztály 1 óra

- **A Magyar Waldorf Szövetség szakmai szervezetének jóváhagyásával a szabadon választható órakeret terhére bevezetett tantárgyak**

Fenntarthatóság-fakultáció, mely tantárgy tantervét a Magyar Waldorf Szövetség Iskolák Gyűlése 2024.május 25-én fogadta el.

- **Összevont évfolyamos oktatás a Magyar Waldorf Szövetség megfelelő testületének véleményeztetésével**

Intézményünkben nincs összevont évfolyamos oktatás.

Az egyes szaktárgyakra vonatkozó szempontok

Nyelvoktatás

- Az idegen nyelvek tantárgyban kidolgozott nyelvi tantervek

Az idegen nyelvek oktatásához a Waldorf Kerettantervben található nyelvi tanterveket használjuk.

- Helyi döntés a 9. osztálytól kezdődően a két tanított idegen nyelv közötti súlyozásról és az óraszámok átcsoportosításáról.

A gimnáziumban tanított két idegen nyelv oktatása azonos órászámmal folyik, az óraszámokat nem csoportosítjuk át.

Az alsó- és középtagozaton angol és német nyelvet tanítunk, a gimnáziumban az angol mellett a második idegen nyelv, német A 2024/2025-ös tanév szeptemberétől a spanyol nyelvet 10. osztálytól a 13. osztályig tanulhatják a tanulók, a 9. évfolyamokon már nem lesz lehetőség ezt a nyelvet választani, mert a spanyol nyelvet felmenő rendszerben kivezetjük a tanított tantárgyak közül.

Művészetoktatás

- A vizuális kultúra, a kézművesség és a dráma óraszámainak átcsoportosítása a 9-12. évfolyamon

A **drámaoktatás** projektszerűen valósul meg:

9. évfolyamon Cirkusz

11. évfolyamon Szólóest

12. évfolyamon Záró színdarab

- A Kézművesség tantárgy keretében a 9-12. évfolyamon a választandó tevékenységek agyagozás, fafaragás, kőfaragás

Kertművelés

- A Kertművelés tantárgy óraszámainak évfolyamok közötti átcsoportosítása

A 6. és 7. évfolyamon heti 2, a 8. évfolyamon heti 1 kertművelés órát tartunk, az óraszámokat az évfolyamok között nem csoportosítjuk át.

Gyakorlatok

- A 9-12. évfolyamon végzett gyakorlatok átcsoportosítása

A gyakorlatok rendje iskolánkban

9. osztály: mezőgazdasági gyakorlat

10. osztály: földmérés vagy erdészeti gyakorlat

11. osztály: szociális gyakorlat

Digitális kultúra

7. 8. évfolyamon az osztálytanítók és a szaktanárok döntése alapján vagy tömbösítve, szakórákban vagy más tantárgyakba integráltan vezetjük be a tantárgy tanítását, a gimnáziumban szakórákban vagy tömbösítve történik.

Magyarázatok az óraszámok kapcsán

A „Tantárgyi rendszer és éves óraszámok” táblázat egyes cellái értelmezéséhez a következő megjegyzések tartoznak:

- Anyanyelvi kompetencia fejlesztése a 9-12. osztályban –a főoktatás két tanórát meghaladó része
- Ószövetségi teremtéstörténet korszak a 3. osztályban – a Természetrajz és biológia része
- Mesterségek és Házépítés korszak a 3. osztályban – a Honismeret és földrajz része
- Digitális kultúra a 7-8. osztályban – témahétként, tömbösítve, illetve szakóráként is tartható
- Osztályfőnöki óra a 12. osztályban – az Éves munka előkészítése
- Formarajz az 1-3. osztályban – Integráltan jelenik meg a magyar nyelv és irodalomban, mint írás-előkészítő tevékenység
- Formarajz és szabadkézi geometria a 4-5. osztályban – A Rajz-grafika tantervben jelenik meg
- Dráma az 1-8. osztályban – A főoktatásba integráltan jelenik meg
- Euritmia az 1-12. osztályban – A mindennapos testmozgás része
- Fakultációs órák a 11-12. osztályban – az óraszámok választható tantárgyanként értendők
- A művészeti tantárgyak a tanév során egymást váltva, tömbösítve is tarthatók.

V. A PEDAGÓGIAI PROGRAM EGYÉB OLYAN RÉSZEI, MELYEKET A WALDORF-KERETTANTERV NEM SZABÁLYOZ

Az iskolába történő tanulófelvétel, átvétel rendje

Jelentkezés az első osztályba

A tanulók jelentkezése során elsődleges szempont a gyermek iskolaérettsége, amelyet egy előzetes találkozás során kell vizsgálni. A vizsgálatot az Alsós Konferencia által felkért tanárok végzik.

Lehetőség szerint a leendő osztálytanító is részt vesz ebben a folyamatban.

Az első osztályba a jelentkezési lap kitöltésével és egy gyermekleírás készítésével lehet jelentkezni. A jelentkezési lapok beadásának határidejét a Tanév rendjében szabályozzuk.

A Waldorf-iskolába lépés folyamata az első évfolyamon:

Első lépésként a jelentkezett gyermekeket egyéni találkozásra hívjuk be, amelynek során a Waldorf-pedagógia által javasolt módon felmérjük a gyermek különböző tulajdonságait, jellemzőit, képességeit. Ugyanebben az időpontban egy vagy két tanár a szülővel beszélget. A beszélgetésről feljegyzés készül.

Második lépésként a jelentkező gyermekek képességeit csoportban mérjük fel. Ennek során olyan helyzetek teremődnek, melyben mind az egyéni, mind a csoportbeli viselkedések, képességek megmutatkozhatnak. A gyerekeket egy tanár vezeti a tevékenység során, míg a többi tanár ugyanekkor pedagógiai szempontok szerint megfigyeli a részére kijelölt gyermekeket.

Ezután születik meg a konferencia döntése a felvételtől ill. elutasításról. Előfordulhat, hogy néhány tanulót és szüleit a döntéshez még egyszer be kell hívni

Az elbírálás során – az iskolaérettség feltételeinek teljesülése esetén – fontos szempont, hogy az alakuló osztály összetételében a fiúk, lányok aránya, a különböző temperamentumok, képességek tükrözzék a társadalmat. Mindenképp elkerülendő a homogén osztály létrejötte. A döntésről a szülőket írásban tájékoztatjuk.

A felvételt nyert gyerekekről a folyamatban részt vett pedagógusok a tanári konferenciát részletesen tájékoztatják.

Átvétel más intézményből a tanév folyamán az általános iskolába

Alapvető szempontjai és az eljárás menete megegyezik – bármely évfolyam esetében – az első évfolyamra való jelentkezéssel.

Felvételi eljárás az iskola kilencedik osztályába

A felvételi eljárás megszervezéséért a leendő 9. osztály mentora(i) a felelős(ök). A felvételi eljárás a rendeletben meghatározott központi felvételi rendszer keretein belül zajlik. A felvételi eljárást a törvényben meghatározott időkereten belül kell lefolytatni. A hivatalos és az iskolánkban használt jelentkezési lapot is ki kell tölteni.

Saját nyolcadik évfolyamot végzett tanulóink számára

- Minden tanulót és az érintett szülőket egyéni beszélgetésekre kell meghívni.
- A beszélgetésekből ki kell derülnie, hogy mind a gyermek, mind a szülők részéről a továbbiakban is egyértelmű elkötelezettség van a Waldorf-pedagógia és az iskola felé.
- A felvételi beszélgetés során az addigi együttműködés éveinek tapasztalatait kell megbeszélni a leendő mentor jelenlétében.
- Nem megfelelő tanulmányi eredmény vagy magatartási problémák esetén a mentor javasolhatja más iskolatípus választását a tanuló számára.

Más iskolából történő jelentkezés esetén

Minden gyermeket és az érintett szülőket egyéni beszélgetésekre kell meghívni. A beszélgetésekből ki kell derülnie, hogy mind a gyermek, mind a szülők részéről egyértelmű elkötelezettség van a Waldorf pedagógia felé.

Gimnáziumba való jelentkezés/átvétel tanév közben

A felvételi eljárás megszervezése hasonlóképpen történik, mint a kilencedik évfolyamba való jelentkezéskor. A jelentkezés megszervezéséért azonban az érintett osztály mentora a felelős.

A tanulmányok alatti vizsgák szabályai

A tanulók továbbhaladásáról a tanári konferencia dönt az osztálytanító/mentor és a szaktanárok véleménye alapján. Mindent megteszünk azért, hogy gyengébb képességű tanulóink felzárkózzanak. Ha a tanuló a minimális követelményeket sem tudja teljesíteni, vagy önhibáján kívül sokat hiányzik, akkor **osztályozó vizsgát** tesz, írásban és szóban kell számot adnia a tudásáról.

A 13. évfolyamon a tanulók **érettségi vizsgát** tesznek, melynek lebonyolítását államilag kiadott rendelet szabályozza.

Művészeti alap- és záróvizsga

Intézményünkben a Waldorf Kerettanterv által előírt művészeti nevelés folyik, ennek megfelelően zajlanak a művészeti vizsgák. Művészeti vizsgát a diákok két alkalommal tesznek: az alapvizsgát 8. osztály, a záróvizsgát pedig 12. osztályban.

A 8. és 12. év zárásával minden diák számára kötelező tantervben megfogalmazott feladat az évesmunka, illetve diplomamunka elkészítése.

Az elsősegély-nyújtási alapismeretek elsajátításával kapcsolatos iskolai terv

1. Az elsősegély-nyújtási alapismeretek elsajátításának célja, hogy a tanulók

- megismerjék az elsősegélynyújtás fogalmát,
- felismerjék a veszélyhelyzeteket,
- megismerjék a leggyakrabban előforduló sérülések élettani hátterét, várható következményeit,
- elsajátítsák a legalapvetőbb elsősegély-nyújtási módokat,
- megismerkedjenek a mentőszolgálat működésével, elsajátítsák a mentő hívásának módját

2. Az elsősegély-nyújtási alapismeretek elsajátításával kapcsolatos iskolai feladatok:

- a tanulók az életkoruknak megfelelő szinten foglalkozzanak a legfontosabb elsősegély-nyújtási alapismeretekkel a tanórai és a tanórán kívüli egyéb foglalkozások keretében,
- a tanulóknak az alapvető elsősegély-nyújtási módok bemutatása, gyakorlásuk
- elsősegélynyújtásra kiképzett pedagógus jelenléte az iskolában, és a pedagógusok elsősegély-nyújtási ismeretekkel foglalkozó továbbképzésen való részvételének támogatása
- iskolai elsősegélyhely, elsősegélynyújtó felszerelések biztosítása, tanulókkal való megismertetése

3. Az elsősegély-nyújtási alapismeretek elsajátítását szolgáló iskolai tevékenységek

a) az egyes tantárgyak tananyagaihoz kapcsolódó ismeretek:

Tantárgy	Elsősegély-nyújtási alapismeret
természetismeret, biológia	sérülések ellátása, allergiás tünetek, kezelése, vérzések csillapítása, légzési akadályok elhárítása, rovarcsípések enyhítése, újraélesztés alapfogásai

kémia, fizika	vegyszerek és mérgek hatásai, forrázás veszélyei és kezelése, égési sérülések és azok ellátása, gázok okozta mérgezés tünetei és a segítségnyújtás módja
mozgás és testnevelés, dráma	esés, húzódás, rándulás, ficam tünetei és kezelése, teendők komolyabb sportsérülések esetén
vizuális kultúra: festés, rajz-grafika	festékek, ragasztók káros hatásai és tünetei
informatika	számítógép káros hatásai és a felelős használat elsajátításának módja
kertművelés, kézművesség	szerszámok, eszközök sérülésveszélyei, a sérülések ellátása
zene	hangszálak sérülései és a probléma megelőzése

b) osztályfőnöki órák keretében feldolgozott elsősegély-nyújtási alapok

5-8. évfolyamokon

- minden évfolyamon rendszeresen felmerülő témák, projektek: nemi felvilágosítás, médiaismeret – a szemléletformáló alkalmak célja a tudatos hozzáállás kialakítása és a káros következmények kezelése,
- évente egyszer az iskolaorvos, védőnő bevonásával szervezeten, különösen a következő témákban: segítségnyújtás és teendők közlekedési és egyéb balesetek esetén, a mentőszolgálat működése, mentő hívásának módja,

9-12. évfolyamokon rendszeresen a következő témákban:

- drogprevenció (tudatmódosító- és kábítószeresek hatása, használatuk veszélyei),
- egyéb függőségek veszélyei és kezelése, például: cigaretta, alkohol, játék, virtuális világ.

c) tanórán kívüli egyéb foglalkozások szervezése

egészségneveléssel, egészségvédelemmel foglalkozó szakkör, témanap keretében elsősegély-nyújtási alapismeretekkel való foglalkozás

A foglalkozások vezetői: az intézmény pedagógusai és diákjai, kortárs segítők, meghívott szakemberek, együttműködő szervezetek.

A tanulóknak az intézményi döntési folyamatokban való részvételi jogai, ezek gyakorlásának rendje

A tanulók és a tanulóközösségek érdekeiknek képviselőit, a tanulók tanórán kívüli, szabadidős tevékenységének segítésére az iskolában Diákönkormányzat (DÖK) működik. Az iskolai diákönkormányzat tevékenységét az osztályokban megválasztott küldöttekből, valamint a diákkörök képviselőiből álló diák önkormányzati vezetőség irányítja. A Diákönkormányzat tevékenységét a Diákönkormányzat által, a tanári kollégiumból választott nevelő segíti, aki ezért a tevékenységéért heti 1 órát kap kedvezményként. Az iskolai Diákönkormányzat képviselőjét a választott elnök látja el. A Diákönkormányzatnak véleményezési, egyetértési és javaslattevési joga van (20/2012. (VIII.31.).

A szülő, a tanuló, a pedagógus és az intézmény partnerei kapcsolattartásának formái; a tanulók, szülők/gondviselők értesítésével kapcsolatos szabályok

Pedagógusok és tanulók kapcsolattartása

A tanulók napi személyes kapcsolatban állnak az iskola pedagógusaival, kiemelten osztálytanítójukkal, osztálykísérőjükkel. Egyéni haladásukról osztálytanítójuktól és szaktanáraiktól a Waldorf-pedagógia elveinek megfelelő folyamatos szóbeli visszajelzést, és írásbeli tájékoztatást kapnak. Az osztályt és az Iskolát érintő kérdésekről elsősorban az osztálytanítók, osztálykísérők adnak tájékoztatást, továbbá az iskolai hirdetőtáblán is megjelennek a tanulóknak vagy a tanulóknak is szóló közlemények.

A tanulók kérdéseiket, véleményüket, javaslataikat szóban vagy írásban, egyénileg vagy választott képviselőik, tisztségviselőik útján jelezhetik a Tanári Kollégiumnak vagy a Szülői Kollégiumnak, kérhetik a diákönkormányzat, valamint segítő tanára közvetítését is. Sérelem esetén a tanuló a szaktanáraihoz, osztálytanítójához/osztálykísérőjéhez, az iskolavezetéshez, a gyermek- és ifjúságvédelmi felelőshöz, a diákönkormányzatot segítő tanárhoz és a diákönkormányzat vezetőségéhez fordulhat.

Diákönkormányzattal, diákképviselővel, diákkörökkel való kapcsolattartás

A diákönkormányzat egyik feladata, hogy segítse az Iskola tanulói és az iskolavezetés közötti kapcsolattartást. A tanulók és közösségeik az iskolai életüket érintő bármely kérdésben a diákönkormányzat útján is érvényesíthetik jogaikat. Az 5. osztálytól kezdődően az egyes osztá-

lyok tanulói a tanév elején megválasztott diákönkormányzati képviselőkön keresztül tartják a kapcsolatot a diákönkormányzat vezetőségével és közgyűlésével.

A diákönkormányzat és az iskolavezetés kapcsolattartását a diákönkormányzat munkáját segítő tanár támogatja: segíti a diákönkormányzati munkát és minden fórumon képviseli annak érdekeit, napi kapcsolatot tart a tanulókkal iskolai problémáik kezelésében.

A diákönkormányzat közgyűlése nyilvános, a diákönkormányzat működéséről a tanulók tájékoztatást kérhetnek a vezetőségtől. A közgyűlésekről a diákönkormányzat az üléseket követően az osztályképviselőkön keresztül és faliújságon, az iskolaújságban vagy az iskolarádióban, illetve az Iskola honlapján tájékoztatja a diákokat. A diákönkormányzat mindenki számára elérhető az iskolaépületben.

Az iskola az SzMSz-ben meghatározottak szerint biztosítja a diákönkormányzat, diákkörök működéséhez szükséges tárgyi és pénzügyi feltételeket.

Iskolai sportkörrel való kapcsolattartás

Az iskolavezetés a testnevelő tanárokon keresztül tartja a kapcsolatot az iskolai sportkör vezetőségével.

Az iskola vezetése a sportkör képviselőjével szükség szerint tart megbeszéléseket, egyeztetéseket, továbbá a sportkör vezetőjét a sportkört érintő kérdések megvitatásakor a tanári konferenciára vagy más testület ülésére meg kell hívni. A sportkör tevékenységét érintően a sportkör vezetője kérdéssel, javaslattal, panasszal fordulhat a Tanári Kollégiumhoz, amelyre a következő tanári konferenciát követő 15 napon belül érdemi választ kell adni.

Szülőkkel való kapcsolattartás

Az egyes szülőkkel, a szülői közösséggel, a szülői szervezettel való megfelelő együttműködés, a szülőkkel való kapcsolattartás a Waldorf-iskola kiemelten fontos területe, amelynek kialakításáért és gondozásáért a Tanári Kollégium egésze felelősséggel tartozik.

A szülő gyermeke iskolai életéről, tanulmányairól rendszeres visszajelzést kap. A tanulók egyéni haladásával kapcsolatos szülői tájékoztatás fórumai és módjai a szülői estek, a fogadóórák, az írásbeli visszajelzések a tanulói epocha- és munkafüzetekben, a félévi értesítő, az évvégi szöveges értékelés, a pedagógusokkal folytatott egyéni beszélgetések, családlátogatások.

Szülői estek

Az iskola osztályonként rendszeresen, az osztálytanító, osztálykísérő által meghatározott időpontokban szülői esteket tart. A szülői estek időpontjáról az osztálytanító, osztálykísérő elektronikus levélben tájékoztatja a szülőket. A szülők a tanév rendjéről, feladatairól, az osztályban tanító pedagógusokról a tanév első szülői estjén kapnak részletes és átfogó tájékoztatást. Új osztályközösségek első szülői estjén továbbá az osztálytanító szóban bemutatja a szülőknek az osztályban tanító valamennyi pedagógust. Az alsó- és középtagozaton a tanév során az osztálytanítók havi rendszerességgel tartanak szülői estet, a gimnáziumban a mentorok évi 4 alkalommal hívják össze a szülőket. Ha szükséges, rendkívüli szülői est is összehívható.

A tervezhető szülői estek idejét az iskolai munkaterv évenként tartalmazza.

Szülői fogadóórák

Az iskola valamennyi pedagógusa igény esetén fogadóórát tart.

Egyéb fórumok

A szülők kérdéseiket, véleményüket, javaslataikat szóban vagy írásban, egyénileg vagy választott képviselőik, tisztségviselőik útján jelezhetik az főigazgatónak.

Az iskola pedagógiai programja, SzMSz-e, házirendje és munkaterve nyilvános, a szülők számára is elérhető az intézmény honlapján, továbbá nyomtatott formában a titkárságon és a könyvtárban. Ezen túlmenően a pedagógiai programról, az SzMSz-ről, a házirendről és a munkaterről az főigazgatótól előre egyeztetett időpontban kérhetnek tájékoztatást.

A szülői szervezettel való kapcsolattartás

A szülői szervezet képviselője a tanári konferencia vezetőjével és a fenntartó egyesület vezetőségével tartja a kapcsolatot. A szülő szervezet képviselője vagy képviselői előre egyeztetett időpontban és témában részt vehet a Tanári Konferencián, valamint a fenntartó egyesület vezetőségének nyilvános ülésein is részt vehetnek. Az főigazgató elektronikus úton is tájékoztatást nyújt a szülői közösségeknek és a Szülői Kollégiumnak az iskola életét érintő eseményekről.

A szülői szervezet képviselőjét minden olyan kérdés tárgyalására meg kell hívni, amelyben a szülői szervezetet jogszabály vagy a jelen szabályzat értelmében véleményezési vagy egyetértési jog illeti meg, továbbá akkor is meg kell hívni, ha az iskola valamely ügyben a szülők

segítségét igényli. Az Szülői Kollégium képviselője az e körbe tartozó ügyekben tanácskozási joggal vesz részt a tanári konferencián, egyéb testületi ülésen.

VI. A HELYI TANTERV AZON – KIEGÉSZÍTŐ – RÉSZEI, MELYEK NEM SZEREPELNEK A WALDORF-KERETTANTERVBEN:

Az otthoni, napközis, tanulószobai felkészüléshez előírt írásbeli és szóbeli feladatok meghatározásának elvei és korlátai

Az első és a második évfolyamon nem alkalmazzuk a klasszikus és rendszeres házi feladatok kiadását, harmadik évfolyamtól már bevezetésre kerül a rendszeres házi feladat. Törekedjünk arra, hogy egyik tanóráról a következő tanóra egy tantárgyból annyi írásbeli házi feladat adható fel, amennyit egy közepes képességű tanuló 20 perc alatt el tud készíteni. Egy adott tantárgyból egyik tanóráról a következő tanóra a tanmenet egy órai tananyaga adható fel házi feladatnak. Kivételt képez az összefoglaló óra, amin természetesen a következő órára a téma teljes anyaga feladható számonkérés céljából. Olyan házi feladat, amit csak számítógéppel lehet megoldani, abban az esetben adható, ha az iskola biztosítja a tanulónak a számítógéphez való hozzáférést. Ilyen típusú házi feladat nem adható fel egyik napról a másikra, a feladat elkészítésére minimum három munkanapot biztosítani kell. Olyan házi feladat, házi dolgozat, ami gyűjtőmunkát igényel, abban az esetben adható, ha az elkészítéséhez minimum három munkanapot biztosítani tudunk a gyerekeknek. Hétvégi házifeladat nincs, mert a pénteken kiadott feladatok elkészítésének napja péntek délután.

Felső tagozatos években terjedelmes tananyagot kínálunk a diákoknak. A tanulás egyre nagyobb mértékben kívánja meg az önálló munkát: epocha füzetek, házi feladatok, referátumok. A 11. és 12. osztályban az élet egy szabadon választott területén alapos egyéni munkákat is készítenek: művészi vagy kézműves feladatoktól akár a természettudományos kísérletsorozatokig

Az írásbeli, szóbeli, gyakorlati beszámoltatások, számonkérések rendje

Írásbeli számonkérések

Az epochazáró és szaktantárgyi témazáró dolgozatokat egy héttel előre be kell jelenteni és előtte összefoglaló órát kell tartani. Az epochazáró dolgozat megírásának minimum ideje 60 perc és a szaktantárgyi témazáró dolgozat megírásának ideje minimum egy teljes tanóra. Egy nap maximum két összefoglaló dolgozat íratható. A megíratott dolgozatokat a tanár egy hét alatt, de legkésőbb a megíratás után két héten belül kijavítja, amit ki kell osztani a tanulóknak. A dolgozat kiosztása után a dolgozatok értékelését és a helyes megoldást a tanulókkal

meg kell beszélni. Az a tanuló, akinek dolgozata nem sikerült a képességeinek megfelelő színvonalúra, vagy értékelhetetlen volt az két héten belül javíthat. Minden epochazárót kétszer lehet javítani, sikertelen dolgozatok esetén év végén van lehetőség a javításra. Az írásbeli felelet bejelentés nélkül is íratható. Az írásbeli feleletet legkésőbb a megíratás után egy héttel kijavítva ki kell osztani a tanulóknak. Az évenkénti továbbhaladás feltétele a gimnáziumban az adott tanév epocháinak eredményes lezárása. Egy epocha akkor elfogadott, ha a tanuló az elvárható tantervi követelményeknek megfelelt. A záró dolgozat megírásának előfeltétele az igényesen s rendszeresen vezetett epochafüzet bemutatása és leadása. Az epochákon a tanulói aktivitás feltételezi az együttműködést, a személyes erőfeszítést, az önművelés igényét.

Szóbeli számonkérések

Tanórai feleltetés minden órán alkalmazható előzetes bejelentés nélkül. Egy tanuló szóbeli feleletének maximális ideje 10 perc. Egy félévben egy tanulónak lehetőleg legalább egy szóbeli felelete legyen. A szóbeli feleletet nemcsak érdemjeggyel (11. és 12. osztályban), hanem szóban is értékelni kell. A szóbeli értékelésnek tartalmazni kell, hogy mi volt jó, mi volt rossz, mi hiányzott és miben javíthatna a tanuló

Általános elvek

Értékelni annyit, mint „tisztán látni, mélyen megérteni a másikat, és tisztelettel viseltetni az így megszerzett tudás iránt.” Az értékelés átszövi a Waldorf-pedagógia egészét. Azt tekinthetjük példaértékű gyakorlatnak, amikor az önmaga munkáját és eredményeit rendszeresen értékelő tanár tapasztalatokat von le a napi pedagógiai-emberi folyamatokból, és azokat visszaáramoltatja az osztálytermi munkába. A Waldorf-pedagógia az értékelést, mint a gyermek megismerésének és megértésének eszközét fogja fel. Minél pontosabbak és átfogóbbak a tanár megfigyelései, annál mélyebben képes megérteni a gyermeket. A gyermeknek ez az alaposabb megértése elősegíti a gyermek pozitív fejlődését. Ideális körülmények között az értékelésnek az lehet a legfőbb eredménye, hogy a gyermek használható segítséget kap, és új fejlődési lehetőségek tárulnak fel számára. Az értékelés átalakulásokat eredményezhet a tanításban és a tanulásban egyaránt. Az értékelés két lényegi funkciót lát el: segíti a tanítási folyamatot és normákat teremt. Az előbbi visszajelzést ad a szülők és a tanulók számára, és teljes előmenetelük tükrében ad képet a tanulók hozzáállásáról, magatartásáról és képességeiről. Az értékelésnek ez a módja formatív, folyamatos, párbeszédre épül és a minőségen alapul. Az értékelés második fajtája külső megfigyelés formájában történik, speciális eredményekre vonatkozó,

mérhető adatokkal szolgál, megállapítja, hogy a tanuló mire képes és mire nem, valamint szelekciót tesz lehetővé. Az értékelés formatív és összegző voltának saját helye van a tanításban; bármelyiket helytelenül alkalmazva azonban visszahat a fejlődésre. Minden tanár abból a feltetelezésből indul ki, hogy az előtte álló gyermek sokkal nagyobb lehetőségeket rejt magában, mint ami a jelenben megmutatkozik. A gyermek egész eddigi életútja azt az utat tárja elénk, ahogyan a gyermek individualizációja fejlődött, és képet ad arról, hogy a benne rejlő lehetőségeket mennyire sikerült kiaknázni. Ez a benne rejlő lehetőség többek között abban jut kifejezésre, hogy miként éli meg a gyermek a kulcsfontosságú fejlődési fázisokat, hogyan tanul, és hogyan birkózik meg azokkal a nehézségekkel, amelyekkel az élet szembesíti. Ennek a fejlődési útnak a megfigyelése, és az erre való válaszadás a formatív értékelés elsődleges célkitűzése. A csupán formális, adminisztratív értékelés túlsúlya megöli a tanári intuíciót és kezdeményezőkézséget, bármilyen értékelés hiánya azonban magában hordozza a szubjektivitás és az önkényesség veszélyét.

Folyamatos értékelés

Az értékelésnek két szintje van: az egyik a tanár folyamatos megfigyeléseiből alakul, a másik pedig a formális visszajelzésekből. A tanár által folyamatosan végzett megfigyelések kiterjednek a gyermek napi iskolai tevékenységére, munkájára, szociális kapcsolataira, órai jelenlétére, otthoni feladatainak elvégzésére, a vele kapcsolatos szokatlan jelenségekre – atipikus magatartás, otthoni vagy szociális krízisek, betegségek.

Nyomonkövetés

Az osztálytanító és a szaktanárok nyomon követik a gyermek íráskészségében, számolásában, koordinációjában és szociális viselkedésében történt előmenetelét, és a fejlesztő pedagógusokkal összeállított felmérések segítségével feljegyzést is készíthetnek erről. Az óráikat a tanárok tervezik meg, figyelembe véve a gyermekek képességeit és teljesítményeit. Ezeket az óraterveket, melyek integrálódnak az egész iskola tantervébe, az osztálytanítók és a szaktanárok a rendszeres tanári konferenciákon megosztják egymással. A közös pedagógiai elképzeléseiket és tapasztalataikat a tanárok segítségként használják föl a tananyag megtervezésében és az adott osztály aktuális állapotrajzának felállításában.

Bizonyítványok

A szülők a tanári konferencia által jóváhagyott arculat szerint féléves és éves bizonyítvány formájában összefoglalást kapnak az értékelésekről. Ez a dokumentum általában a következőket tartalmazza: Az osztálytanító vagy mentor jellemzése a gyermekről, mint egész személyiségről, rávilágítva erős oldalaira és gyengéire. A gyermek részvételének (figyelme intenzitásának, együttműködési készségének, reakcióinak), a különböző tárgyakban tanúsított előmenetelének és képességeinek, (ideértve a megértési, verbális és írásbeli képességeit) szociális viselkedésének, (beleértve, hogy mennyire figyel másokra, mennyire tud másokkal együtt dolgozni) és aktivitásának (idetartoznak a bemutatott munkái, azok külalakja, befejezett feladatai) értékelése, részvételi szintjének, reakcióinak és érzelmi, esztétikai fejlődésének összegzése, az éves jelenlétének és munkájának összegzése, az összes tantárgyban tanúsított tanulmányi előmenetele.

A bizonyítványvers, egy olyan képet ragad meg, mely segítséget nyújthat a gyermek jövőbeni fejlődéséhez. A 8. osztályos éves munka minősítése, mely egyben a művészeti alapvizsga is szerepel a szöveges értékelésben. A 12. év végi Waldorf diplomamunka konzulens által írt szöveges értékelését külön kapják meg a diákok. Az állami bizonyítványban pecsét igazolja, hogy a pedagógiai programunk alapján szöveges értékelést adunk, illetve amennyiben a tanuló továbbhaladásához szükséges a szöveges értékelést érdemjegyekre váltjuk, melyet mellékletben csatolunk az állami bizonyítványba. Az érettségit tett tanulók érettségi bizonyítványt kapnak.

A magasabb évfolyamra lépés feltételei

A magasabb évfolyamra lépés feltétele az 1-10. évfolyamon, hogy a tanuló a Waldorf Kerettantervben – és azzal összhangban lévő helyi tantervben – meghatározott pedagógiai célkitűzéseket és a továbblépéshez minimálisan szükséges elvárt eredményeket elérje.

A fejlesztési követelményeket és a továbbhaladás minimális feltételeit évfolyamonként és tantárgyanként a kerettanterv tartalmazza.

A magasabb évfolyamra lépés feltétele a 11-12. osztályban, hogy a tanulónak az adott évfolyam tantárgyi érdemjegyei a tanév végén – az ötfokú skálán – minimálisan a (2) osztályzatot elérik.

Amennyiben a magasabb évfolyamra lépés feltételeinek a tanuló nem felel meg vagy egyéb okból nem értékelhető a tanuló teljesítménye, akkor a jogszabályok szerint osztályozó- vagy javító vizsgát tesz.

Az iskola által alkalmazott szöveges értékelés érdemjegyre, osztályzatra való átváltásának szabályai

A magyar Waldorf-iskolák kerettantervében megfogalmazott alapelvek szerint a Waldorf-iskolában az első tíz évfolyamon kizárólag szöveges értékelés készül. A szöveges értékelés tartalmazza az osztálytanító illetve mentor jellemzését a gyermekről, a gyermek egész évi szorgalmának és magatartásának értékelését, a gyermek részvételét a különböző iskolai feladatokban és tevékenységekben, a különböző tárgyakban elsajátított képességeit, szociális viselkedését, aktivitását, részvételi szintjét, reakcióit, érzelmi-esztétikai-szociális fejlődését. Mindezek a szöveges értékelésben előforduló elemek nem fordíthatók le csupán a tanulási eredményeket mérő hagyományos osztályzatokra. Ugyanakkor adott esetben (például iskola-váltáskor) szükség lehet arra, hogy a tanuló osztályzatokat kapjon, ezért szükséges megfogalmaznunk a szöveges értékelések érdemjeggyé történő átalakításának elveit. Fontos hangsúlyoznunk, hogy ezek az érdemjegyek – főleg az alacsonyabb osztályfokokon – semmiképp sem azt tükrözik, hogy a gyermek milyen mértékben (százalékban) sajátította el a tananyagot, hanem inkább azt, hogy milyen mértékben közelítette meg a Waldorf-iskolában az adott osztályfokon kitűzött pedagógiai célokat. Ezek a fejlesztési célok osztályfokokként és tantárgyanként részletezve megtalálhatók a tantervben. E céloknak megfelelően váltjuk át a szöveges értékelést érdemjeggyé.

A szöveges értékelésnek érdemjeggyé történő átváltásának elve 1-4. osztályban

- A helyi tantervben meghatározott pedagógiai célkitűzéseket biztosan teljesítette. (5)
- A helyi tantervben meghatározott pedagógiai célkitűzéseket elérte. (4)
- A helyi tantervben meghatározott pedagógiai célkitűzéseket részben teljesítette. (3)
- A továbblépéshez minimálisan szükséges elvárt eredményeket elérte. (2)

A szöveges értékelésnek érdemjeggyé történő átváltásának elve a felsőbb osztályokban

5-8. évfolyam

Ezek az osztályfokokon az osztálytanító irányítása mellett egyre nagyobb hangsúlyt kap a tanulók önálló feladatvégzése, probléma megoldási képessége. Minél hatékonyabban, minél

aktívabban és figyelmesebben vesznek részt a tanítási-tanulási folyamatban az évek során, a megfelelő tanulási eredmények elérése mellett annál inkább képesek egyre növekvő mértékben önállóan cselekedni, döntéseket hozni, kutatómunkát végezni, összegezni, csoportosítani, megfogalmazni, dramatizálni, stb.

9-10. évfolyam

A 9. és a 10. osztályban a szöveges értékelés érdemjegyre átváltása megegyezik az első nyolc évfolyam gyakorlatával. E két évfolyamon még több kis-és nagydolgozatok, epocha- és témazárók írása, kiselőadások, beszámolók, projektmunkák adnak lehetőséget a szöveges, illetve a százalékos értékelésre.

A szöveges értékelésnek érdemjeggyé történő átváltásának elve az 5-10. évfolyamokon

- A helyi tantervben meghatározott pedagógiai célkitűzéseket biztosan teljesítette, és biztonsággal képes egyéni vagy csoportos önálló munkában részt venni. (5)
- A helyi tantervben meghatározott pedagógiai célkitűzéseket elérte, és kevés segítséggel képes egyéni vagy csoportos önálló munkában részt venni. (4)
- A helyi tantervben meghatározott pedagógiai célkitűzéseket részben teljesítette, és nagyobb mértékű segítséggel képes egyéni vagy csoportos önálló munkában részt venni. (3)
- A továbblépéshez minimálisan szükséges elvárt eredményeket elérte, és nehezen, sok segítséggel képes egyéni vagy csoportos önálló munkában részt venni. (2)

A félévi értesítőben, illetve az év végi részletes szöveges bizonyítványban a pedagógusok a fenti elvekkkel összhangban lévő kifejezéseket, jelzőket használnak a tanulók teljesítményének értékelésére, amelyek meghatározóak a szöveges értékelésnek érdemjegyekre történő átváltásakor.

11-12. évfolyam

Pedagógiai alapelvünkből következően a formai értékelést nem minden esetben fordítjuk le osztályzatokra, csak a nagyobb tanulási szakaszokat /epochákat/ lezárandó, összefoglaló tudásszintmérő tesztek, dolgozatok, epochazárók, szóbeli beszámolók, vizsgák értékelését.

Ezek az évfolyamokon érvényesülhet az érdemjegyekkel történő minősítés (az ötfokú skála), mivel ez esetben a tanuló teljesítményét nem önmagához, hanem már társai teljesítményéhez, illetve a tantervi követelményrendszerhez mérjük.

A 11. és 12. évfolyam tanulói a fenti elvek alapján osztályzatot is kapnak.

A tanulók teljesítményének értékelése során meg kell vizsgálni, milyen mértékben sajátította el az új ismereteket, birtokába jutott-e az ismeret-, és tapasztalatszerzés aktuális formáinak, képes-e a szerzett tapasztalatok, ismeretek elvárt alkalmazására és bemutatására. Hol tart, illetve hová jutott el a fejlesztett szociális és individuális képességek tekintetében és a többi, adott tantárgy által ápolt kulcskompetenciához tartozó képességek, készségek terén. A szummatív értékelés során a tantárgyi tartalom válik dominánssá, mely a korábbi évfolyamokon is megjelenhetett már százalékos formában kifejezve. A százalékos értékeknek a záróvizsgák rendjéhez igazodó átváltásával születhetnek meg az osztályzatok.

A százalékos formában megjelenő értékelések átváltása érdemjegyekké

80–100% elérése esetén jeles (5)

60–79% elérése esetén jó (4)

40–59% elérése esetén közepes (3)

25–39% elérése esetén elégséges (2)

0–24% elérése esetén elégtelen (1)

Az SNI-tanulók - fogyatékoság típusához és fokához igazodó fejlesztő program

Az SNI-gyerekek esélyegyenlősége előmozdításának elengedhetetlen feltétele az egyenlő hozzáférés biztosításán túl, olyan támogató lépések, szolgáltatások megvalósítása, amelyek csökkentik hátrányaikat, és javítják iskolai eredményességüket. Iskolánk az SNI-tanulók közül a részképesség zavarral (diszklexia, diszgráfia, diszkalkulia), kevert specifikumú fejlődési zavarral, tanulási zavarral, iskolai képességek kevert zavarával, súlyos figyelemzavarral, hiperaktivitással küzdő gyermekek ellátását biztosítja, az Oktatási Hivatal 2020-ban közzé tett irányelveinek megfelelően. Iskolánk gyógy- és fejlesztő pedagógusai magas szinten gondoskodnak a rászoruló gyermekek jogszabályokban előírt fejlesztő foglalkozásáról.

A célok, feladatok meghatározásánál, a tananyag-feldolgozás során figyelembe vesszük a tantárgyi tartalmak

– egyes sajátos nevelési igényű tanulók csoportjaira jellemző – módosításait. A differenciált tananyag-feldolgozás lehetővé teszi az eltérő ütemben haladást, az egyéni képességekhez való alkalmazkodást.

Biztosítjuk a tanítási folyamatban a sajátos nevelési igényhez igazodó segédeszközök használatát. Minden sérüléstípusra az SNI tanulók iskolai oktatásának irányelveiből kiemeljük a speciális vonatkozásokat.

Beilleszkedési, tanulási és magatartási (BTM) problémával küzdő, és sajátos nevelési igényű tanulók, integrált oktatása iskolánkban:

- a) különleges bánásmódot igénylő gyermek, tanuló
- b) sajátos nevelési igényű gyermek, tanuló
- c) beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő gyermek, tanuló
- d) kiemelten tehetséges gyermek, tanuló

Fejlesztés, felzárkóztatás:

Minden tanulónak joga van ahhoz, hogy fejlesztő ellátásban részesüljön. Egyéni és csoportos fejlesztésben részesülnek az SNI és BTM nehézséggel küzdő tanulóink az iskolai fejlesztő pedagógus által. A tanulók fejlesztése igazodik órarendjükhöz illetve napirendjükhöz. Sikerkritériumnak a tanulók beilleszkedése, a többi tanulóval való együtt haladása tekinthető, melynek eredményes megvalósítását az alábbi tényezőkkel biztosítja iskolánk:

- Pedagógusaink, a szülők közösségének felkészítése az integrált tanulók fogadására.
- Az együttnevelés megvalósításában, a különböző pedagógiai színtereken sérülésspecifikus módszertani eljárásokat alkalmazunk. Alkalmazkodunk a SNI/BTM típusához, az elmaradások súlyosságához, az egyéni fejlődési sajátosságokhoz.
- Az inkluzív – befogadó – tanulói, szülői, pedagógusi attitűd támogatja a gyerekek beilleszkedését. Pedagógusaink törekednek a magas szintű pedagógiai, pszichológiai képességek (elfogadás, tolerancia, empátia, hitelesség) és az együttneveléshez szükséges kompetenciák elérésére. Egyéni haladási ütemet biztosítanak, differenciált nevelési-oktatás módszereket, technikákat alkalmaznak.

Feladataink:

Az integráltan tanuló SNI/BTM gyermekek számára speciális pedagógiai segítségnyújtás, az együttműködés formáinak kialakítása, rögzítése, illesztése az aktuális órarendbe.

Az SNI/BTM tanulók megfigyelése, fejlesztésük, lehetőségeik, korlátaik értelmezése (team-munkában a gyógypedagógussal, a szakértői vélemény alapján).

A fejlesztés tervezése tanórai keretek között, egyéni és csoportos fejlesztő tevékenység speciális pedagógiai segítségnyújtással.

A tanuló fejlődésének, elért eredményeinek mérése, meghatározása, rögzítése.

Tanácsadás a szülőnek, segítségnyújtás a családi neveléshez.

Az integrált tanulók nevelésével kapcsolatos szakmai tapasztalatcserén, szakmai felkészítésen, folyamatos továbbképzésen való részvétel, valamint a szakmai anyagok igénybevétele.

Személyre szabott pedagógiai eljárásokat, eszközöket, módszereket alkalmazunk, igény szerint.

A tananyag feldolgozásánál figyelembe vesszük a tantárgyi tartalmak egyes SNI / BTM tanulók csoportjaira jellemző módosulásait.

Egyéni haladási ütemet biztosítunk szükség esetén.

Együttműködünk a szakszolgálat szakembereivel.

A SNI/BTM gyermekek értékelését a Nevelési Tanácsadó, és a Szakértői Bizottság szakvéleményében leírtak alapján végezzük.

A korai iskolai kudarcok csökkentéséhez hozzájárulhat a biztató, ösztönző, segítségnyújtó értékelés.

Az értékelés és minősítés alóli felmentés, a vizsgák esetén adható kedvezmények is a gyermek minél sikeresebb beilleszkedését szolgálják.

Az integráltan oktatott tanulók a szokásos értékelési rend szerint kapnak minősítést a számukra biztosított könnyítések figyelembevételével.

Sajátos nevelési igényű tanulók fejlesztésének elvei

A pedagógia programunkban meghatározott általános célokon, alapelveken, feladatokon belül az SNI tanulóknál kiemelten érvényesítjük a következőket:

Alapelvek:

- egyéni bánásmód elve,
- pozitív megkülönböztetés elve,
- terápiás szemlélet érvényesülése,
- differenciálás elve (számonkérés, beszámoltatás, értékelés-minősítés),
- empátia, tolerancia elve,

– korrektív, kompenzáló szemlélet.

Célok:

A gyermekek személyiségfejlődésének elérése olyan módon, hogy minél boldogabb, egészségesebb és erkölcsösebb emberré válhassanak. Pozitív énkép kialakítása. A tanulói képességeket meghatározó pszichikus funkciók célzott fejlesztése. A részképesség-zavarok csökkentése. Korrekció, kompenzáció. A gyerekek ismereteinek bővítése, iskolai előmenetelük biztosítása. Hátránycsökkentés, esélyegyenlőség biztosítása.

Feladatok:

Részképesség-zavarok felismerése, kiszűrése, megfelelő szakszolgálati intézménybe való irányítása a korai diagnosztizálás érdekében. Komplex, egyénre szabott fejlesztő program (egyéni fejlesztési terv) készítése.

Pozitív diszkrimináció biztosítása. Követelményrendszerben, tartalomban való eltérés lehetőségének biztosítása. Kompenzáló technikák kialakítása. Segédeszközök alkalmazása. Differenciált, rugalmas tanulásszervezés. Sajátos értékelési alapelvek, módszerek és eljárások alkalmazása, szemléletformálás, egységes beállítódás.

A szociális hátrányok enyhítését segítő tevékenységek

Kutyás oktatás

Az iskola széleskörű gyógyító-fejlesztő tevékenységeinek Magyarországon ritka színfoltja a saját terápiás kutyával megvalósított kutyás oktatás. Terápiás kutyánk minden gyermekekkel való együtt munkálkodáshoz szükséges engedéllyel rendelkezik, gazdája osztálytanító kollégánk. A terápiás kutya fő ereje a motiváción van, a kutya motiváló erejében. A gyermekek többsége vonzódik az állatokhoz, szeretnék őket megfogni, irányítani, megismerni. Kíváncsiságuk megfelelő és tudatos irányításával a kutya segítséget ad a kitűzött feladatok végrehajtásában. Azt tapasztaljuk, hogy a kutya egyszerű jelenléte megváltoztatja a gyerekek viselkedését, odafigyelnek, szívesebben gyakorolnak, oldanak meg feladatot, kedélyük nagymértékben javul, örömmel vannak jelen az órán, a foglalkozáson. A kutyával való foglalkozásnak szabályai vannak: jelenlétében nem beszélhetnek hangosan, türelmesnek kell lenniük egymással és a kutyával, mindez önmagában rendszerező, nyugtató erővel bír.

Élettanilag a kutya jelenlétének jótékony hatása van a keringési funkciók és a biokémiai változások mellett mozgásszervi területen is. Hatására csökken a spasztikusság, az izomzat oldottabb lesz. Pedagógiai szempontból a negatív fiziológiai hatások, például a stressz okozta teljesítőképesség-csökkenés enyhítése tantárgyakon átívelően nagy segítség diáknak és tanárnak egyaránt. A BTMN-es gyermekek fejlesztésében, szorongásuk oldásában is jótékony hatású a kutyás oktatás.

A tanulók folyamatos továbbhaladásának tartalmi és szervezeti követelményei (a tanuló milyen feltételekkel léphet a gimnáziumi évfolyamokra)

A Waldorf-iskolákban alapelveként kell érvényesíteni, hogy nincs buktatás, és nincs évismétlés. Természetesen nagyon-nagyon ritka és egyedi esetekben ilyen helyzet is előfordulhat. A tanároknak folyamatosan gondoskodni kell, arról, hogy a tanulók, olyan szinten sajátítsák el az egyes évfolyamokhoz rendelt tantárgyi követelményeket, mely egyrészt megfelel a diák képességeinek, illetve a következő tanévben megfelelő alap a továbbhaladáshoz. A lényeg, hogy mivel nincs osztályzás, a tanulók tudása nincs lezárva elégtelennel egy adott epocha anyagából, vagy tananyagrészből, hanem folyamatosan addig kap feladatot a hiányos ismereteinek pótlására, míg végül befejezheti az adott témakört, melyre később építeni lehet. A továbbhaladás feltétele az elsajátítandó ismeretben való megfelelő szintű alap jártasság. Lehetőség van mindig a javításra.

Az általános iskolából való továbbhaladás a gimnáziumba

A kilencedik évfolyamra lépés feltétele:

- megfelelő képességek a gimnáziumi tananyagtartalmak elsajátításához és egyéb a pedagógiai programban és a helyi tantervben megfogalmazott elfoglaltságokon való részvételhez
- családi elkötelezettség, mellyel az előző nyolc évben az osztálytanító meg volt elégedve
- megfelelő hozzáállás a Waldorf-iskolai elvekhez, a Waldorf-pedagógia gyakorlatához - az iskolai nevelési elvek követése otthoni családi környezetben is.

A választható érettségi vizsgatárgyak megnevezése, amelyekből a tanulók közép- vagy emelt szintű érettségi vizsgára való felkészítését az iskola kötelezően vállalja

A 13. évfolyam az érettségire való felkészítés időszaka. Az érettségire való felkészítés a tantárgyi tételsorok alapján az érettségi vizsgákra vonatkozó jogszabályokban foglaltaknak megfelelően történik. A vizsgázást is gyakorolják a diákok: ez a tanév során több alkalommal szintén része az érettségire készülésnek. A kötelező magyar, történelem, matematika, idegen nyelv és egy választott tantárgy érettségi vizsgájára készülnek ebben a tizenharmadik évben. A májusi érettségi vizsgára belső „kisérettségi” vizsgarendszerrel is készülnek a tizenharmadik évben.

Érettségi vizsgára felkészítés

Kötelező érettségi vizsgatárgyak (emelt szintre tanulói választás alapján felkészítünk):

- Magyar nyelv és irodalom
- Történelem
- Matematika

Választható vizsgatárgyak, melyekre tanulói választás alapján – legalább 3 fő jelentkezése esetén - felkészítünk (választás alapján közép vagy emelt szinten):

angol, német, spanyol, digitális kultúra, földrajz, testnevelés (csak középszinten), biológia, kémia (csak középszinten), fizika, rajz- és vizuális kultúra (csak középszinten), ének-zene (csak középszinten), dráma, fenntarthatóság (csak középszinten)

A spanyol nyelv kivezetése miatt ebből a tantárgyból 2028-ban tehetnek utoljára középszintű érettségi vizsgát.

A tanulók milyen helyi tantervi követelmények teljesítése mellett melyik választható érettségi vizsgatárgyból tehetnek érettségi vizsgát

A 13. évfolyamra az léphet, aki Waldorf-iskolai tanulmányai sikeres befejezését tanúsítja: ez a 12. évfolyam végén, a választott éves munka bemutatását és sikeres megvédését, valamint a záró bizonyítvány megszerzését jelenti.

Az érettségire való felkészítést szolgálja a 13. évfolyam. Az érettségire való felkészítés a tantárgyi tételsorok és a központi érettségi követelmények alapján történik. A vizsgázást is gyakorolják a diákok: a tanév során kétszer alkalommal megszervezett próbaérettségik formájában, melyek szintén részét képezik az érettségire készülésnek. A tanárok a vizsgák módját (írásbeli és/vagy szóbeli, gyakorlati) a mindenkori érettségi vizsgakövetelmények szerint szervezik meg.

A 13. évfolyamon legalább annyi tárgyat kell tanulniuk a tanulóknak, amennyiből érettségi vizsgára jelentkeznek. Ebből következően az osztály nem rendelkezik egységes órarenddel, hanem egyénre szabott órakeretek mentén áll össze a tanulók órarendje.

A választott tantárgyakról minden tanulónak egyénileg kell döntenie, még a 12. évfolyam végén. Az iskola Tanári Kollégiuma az érettségi felkészítést megelőző tanév **április 15-ig** a tanulók igényei alapján elkészíti, és közzéteszi a tájékoztatót azokról a tantárgyakról, amelyekből a tanulók választhatnak, továbbá tájékoztatást ad az érettségi vizsgára történő felkészítés szintjeiről és arról, hogy előreláthatóan melyik pedagógus fogja oktatni a vizsgatárgyat. a tanuló május 20-ig jelenti be a tantárgy és a felkészülési szint megválasztásával kapcsolatos döntését. Ha a tanuló iskolakezdés vagy iskolaváltoztatás miatt

nem tud élni választási jogával, kérelmének elbírálása előtt egyeztetni elképzelését az iskola igazgatójával. Így tud az iskola egyénre szabott órarendet készíteni.

A kötelező és a szabadon választott tantárgyak témaköreinek összeállításában a szaktanárok a középiskolai érettségi vizsgaszabályzat rendelkezéseit tartják szem előtt. Az iskola pedagógiai célkitűzése az, hogy ezek a beszámolók komoly és egyben arányos feladatot jelentsenek a diákoknak. A javításban és az értékelésben is ez az elv érvényesül. Az év végi osztályzat a próbaérettségi vizsgák átlaga, a szaktanár az órai munkát és egyéb dolgozatok eredményeit is figyelembe veheti. A jelölt a nem teljesített tárgyból nem tudja lezárni iskolai tanulmányait.

A 13. évfolyam **kötelező tantárgyai** megegyeznek az érettségi vizsga kötelező tárgyaival: magyar nyelv és irodalom, matematika, történelem, idegen nyelv.

Választható érettségi vizsgatárgyak (az órák megszervezéséhez legalább 3 diák jelentkezése szükséges): angol, német, spanyol, digitális kultúra, ének-zene, rajz- és vizuális kultúra, dráma, fizika, kémia, biológia, művészettörténet, földrajz, testnevelés

Az érettségi vizsga lebonyolítása az érettségi vizsgaszabályzatnak megfelelően történik.

Az egyes érettségi vizsgatárgyakból a középszintű érettségi vizsga témakörei

Az érettségi vizsga témaköreit az oktatásért felelős miniszter által kiadott rendelet szabályozza (100/1997. (VI.13.) Korm. rendelet)

Az egyes vizsgatárgyak részletes vizsgakövetelményeit és témaköreit minden évben nyilvánosságra hozza az oktatásért felelős miniszter az általa vezetett minisztérium honlapján az iskolák által kötelezően alkalmazandó hivatalos kiadványként, amely minden tantárgyból meghatározza a közép- és emelt szintű érettségi vizsgák témaköreit.

Ennek ismeretében tudják az érettségiztető tanárok a témaköröket évről évre meghatározni.

11-12. évfolyamon az emelt szintű érettségire felkészítéshez az emelt szintű oktatásban alkalmazott fejlesztési feladatok és követelmények

A 12. évben a kötelező érettségi tárgyakból különösen az emelt érettségire készülők miatt fakultációs órákat biztosítunk. A választható tárgyak esetében pedig szorgalmazzuk a 11. évfolyamtól az egyénenkénti intenzívebb tanulási formákat és fakultációs órákat biztosítunk amennyiben lehetőségünk van rá.

A fejlesztési feladatokat és követelményeket a felkészítő szaktanár az érettségi követelményrendszer alapján állítja össze.

VII. A FÓTI SZABAD WALDORF ÓVODA PEDAGÓGIAI PROGRAMJA

Az óvoda rövid bemutatása

Az óvoda 1996 őszén kezdte meg működését az iskola társintézményeként, közös gazdasági és pedagógiai alapok egységével, mely a Dunakeszin megalakult intézmény kettészakadása után Fóton találta meg új helyét.

A Fóti Szabad Waldorf Óvoda, Általános Iskola, Alapfokú Művészeti Iskola és Gimnázium a Károlyi-kastély hatalmas ősfás parkjában, a Gyermekvárosban bérelte épületét.

Az Általános Iskola és Gimnázium 2020-2021. tanév tavaszi szünetében új székhelyre költözött. Az intézmény az óvoda épületét továbbra is a Gyermekközpont területén bérl.

2006. szeptemberétől 2 csoporttal működik óvodánk. Az óvodaépítés befejező fázisához érkezünk, az óvoda új épülete a 2025/26-os tanévben elkészül.

A Waldorf-pedagógia alapján működő óvodáknak az EMMI 2013. március 21. napján meghozott 12078-1/2013/KOIR határozatával alternatív óvodai programként jóváhagyott Waldorf Óvodapedagógiai Programja, mint a nevelés-oktatás tartalmi kérdéseire vonatkozó egyedi megoldás, illetve mint az óvoda nevelési programjának alapidokumentuma

A Waldorf Óvodapedagógiai Program a dokumentum 2. mellékletét képezi.

Az intézmény helyi megoldásai a Waldorf Óvodapedagógiai Program keretei között

Helyzetkép

Óvodánk alkalmazottai

Óvónők száma: 4 fő

Pedagógiai munkát segítő alkalmazott (Waldorf Óvodapedagógiát végzett): 2 fő

Helyiségek

- Csoportszoba (vízvételi és főzési lehetőséggel): 2
- Óvónői szoba (vízvételi lehetőséggel): 1
- Előtér (cipő levétele): 1
- Gyermeköltöző polcokkal, padokkal: 1
- Gyermekmosdó, zuhanyzó: 1
- Felnőtt wc: 1
- Udvari játszóterület: a park meghatározott részei
- Gazdasági iroda: 1
- Orvosi szoba: 1
- Az óvoda és az iskola gazdasági irodája az intézmény székhelyén található.

Helyiségek bútorzata és egyéb berendezési tárgyai, eszközei

Csoportszoba:

A csoport létszámához szükséges mennyiségű asztal és szék, játéktartó polcok, kosarak, textil-ek, paravánok, térelválasztók, konyhasarok (vízvételi lehetőséggel, mosogatóval, villanytűzhellyel), évszakasztal.

Egyéb anyagok, eszközök:

Méhviaszkréták, méhviaszlapok, gyapjúk, selymek, gyapjúfonalak, filcek, kendők, akvarell papírok, akvarellfestékek, ecsetek, rajztáblák, festékes tálkák és egyéb természetes anyagok, egyszerű hangszerek.

Játékeszközök: babaszobai berendezés, babakonyha, fából készült autók, vonatok, állatok, építőelemek, kéziszerszámok, gyapjú-, pamut babák, fából és vesszőből készült babakocsik, egyensúlyozó palló és fa hintalengető, fa botparipa, farönkök, fakardok, palástok, koronák, kagylók, termések.

Az óvoda állandó szabadtéri játszóterülete a Gyermekközpont parkjának meghatározott részében található. Ezen kívül nagyobb séták alkalmával lehetőségünk van a varázslatos ősfás környezetben a természet csodáit is felfedezni, mely évszakonként változó hangulatával mindig változatos lehetőségeket rejt.

A szabadtéri játék kellékei: Gyermekhomokozók, homokozó játékok (vödör, lapátok és egyéb gyermek és felnőtt kerti szerszámok).

Ünnepeink

Családi együttlét	gyerekek és szülők
Gyümölcs ünnep	gyerekekkel
Szent Márton	gyerekek és szülők
Adventi kert	gyerekek és szülők
Szent Miklós	gyerekekkel
Adventi Bazar	gyerekek és szülők
Betlehemi játék	gyerekek és szülők
Farsang	gyerekekkel
Húsvét	gyerekekkel
Tavaszi Bazar	gyerekek és szülők
Családi együttlét	gyerekek és szülők
Mennybemenetel	gyerekekkel
Pünkösöd	gyerekekkel
Nyárünnep	gyerekek és szülők

Fülemüle csoport

Napirend

07.30-08.30 Gyermekek érkezése, szabad játék

08.30-09.50 Művészeti tevékenység, szabad játék

09.50-10.00 Rendrakás

10.00-10.15 Ritmikus játék, hétfőnként euritmia

10.15-10.20 Mosdóhasználat

10.20-10.40 Tízórai

10.40-10.50 Mese

10.50-11.00 Mosdóhasználat, öltözködés

11.00-12.15 Udvari szabad játék (Aki nem igényel ebédet, 12.15 és

12.20 között tudja elvinni gyermekét)

12.25-12.50 Ebéd

12.50-13.00 Hazamennek azok a gyerekek, akik nem alszanak az

óvodában.

Délutánosoknak mosdóhasználat és fogmosás, pihenés

15.15-15.35 Uzsonna

16.00 Óvodai nap vége

Művészeti tevékenység

Hétfő	Kedd	Szerda	Csütörtök	Péntek
Euritmia	Cipógyúrás	Viaszgyurmázás	Gyapjúkép készítés	Festés

Szülői est keddi napon 17.30 – 19.30

A szülői esteken nevelési és pedagógiai témákkal, az óvodát érintő aktuális feladatokkal foglalkozunk, melyben a szülők is aktívan részt vesznek. Közös programok szervezése, családi kirándulások, ünnepekre való készülődés.

Fogadóóra

Igény szerint szülői, illetve óvónői kezdeményezésre fogadóórát tartunk, ahol egyéni problémákkal foglalkozunk, tájékoztatást adunk a gyermek fejlettségi szintjéről (előre egyeztetett időpontban).

Napraforgó csoport

Napirend

7:00-8:30 Nyitás, érkeznek a gyerekek

7:30-9:30 Szabad játék, művészeti tevékenység, ebéd és tízórai készítés

9:30-9:50 Közös rendrakás, teremrendezés

9:50-10:00 Mosdóhasználat, terítés

10:00-10:15 „Napköszöntő”, tízórai

10:15-10:30 Ritmikus játék

10:30-10:50 Mosdóhasználat, öltözködés

10:50-11:45 Udvari szabad játék

11:45-12:00 Összepakolás az udvaron, bejövetel, vetkőzés, mosdóhasználat

12:00-12:15 Mese

12:15-12:40 Ebéd

12:40-12:45 Asztalteszedés, kézmosás, elbúcsúzás

12:45-13:00 Érkezhetnek a szülők azokért a gyerekekért, akik a délutánt otthon töltik, az itt maradóknak fogmosás, mosdóhasználat, lepihenés

13.00-15:00 Csendes pihenő

15:00-16:00 Ébredés, uzsonna, udvari játék, hazamenetel

Művészeti tevékenység

Hétfő	Kedd	Szerda	Csütörtök	Péntek
Rajzolás Euritmia	Viaszgyurmázás	Gyapjúkép-készítés	Cipógyúrás	Festés

Szülői est szerdai napon 17.30 – 19.30

A szülői esteken nevelési és pedagógiai témákkal, az óvodát érintő aktuális feladatokkal foglalkozunk, melyben a szülők is aktívan részt vesznek. Közös programok szervezése, családi kirándulások, ünnepekre való készülődés.

Óvoda-iskola kapcsolata

Az óvoda szoros kapcsolatban van az iskolával, mivel egy intézményrendszerben működünk. Az elsős tanítóknak minden évben lehetőséget biztosítunk a csoportokban való hospitálásra. Megismerkedhetnek az iskolába készülő gyermekekkel, betekintést kapnak a gyermekek óvodai életébe.

Az óvónők részt vesznek az iskolába menő gyermekek felvételi folyamatában.

Óvodánk kapcsolata más Waldorf intézményekkel

Óvónőink részt vesznek az évente megrendezett Waldorf Óvónők Országos Találkozóján, ahol az országban működő Waldorf óvodák pedagógusai előadásokat hallgatnak, közös együttlét alkalmával ismerkedhetnek egymással, az óvodákban zajló pedagógiai munkával, eredményekkel.

Az óvoda szakmai kapcsolatot tart fenn a régióba tartozó waldorf óvodákkal. Az együttlétek alkalmával pedagógiai és szervezési témákról beszélgetünk. 7 – 8 óvoda együttműködése biztosítja a széles körű tájékozódást.

Évente megrendezésre kerül a Waldorf Óvónők Országos találkozója.

Az óvoda hospitálási lehetőséget biztosít a Magyar Waldorf-óvodapedagógiai Egyesület által szervezett Waldorf óvodapedagógus képzés hallgatóinak.

A pedagógiai program egyéb olyan részei, melyeket a Waldorf Óvodapedagógiai Program nem szabályoz

A szociális hátrányok enyhítését segítő tevékenységek

A Waldorf-pedagógiát szemléletében és módszereiben is a **gyermekközpontúság** és **család-központúság** jellemzi. A szülők és óvónők közötti kölcsönös tiszteleten alapuló együttműködése pedagógiánk alappillére. Szemléletünk szerint, bármilyen hátrányos helyzetből származó lemaradás csak ilyen hozzáállással ellensúlyozható.

Az óvodapedagógusoknak helyzetüknél és képzettségüknél fogva abban is kiemelt szerepük és felelősségük van, hogy ösztönözzék az együttműködések kialakítását azokkal a szolgáltatókkal, melyek a szülőket támogatják, számukra erőforrást jelentenek, illetve a gyermekeknek szolgáltatásokat biztosítanak.

Egészségnevelési és környezeti nevelési elvek

Az élet és az egészség az embernek semmi mással nem pótolható, alapvető értéke.

A Waldorf-óvodapedagógia a gyerek ismeretéből – életkoronként változó testi, lelki és szellemi szükségleteinek felismeréséből – kiindulva biztosítja a kisgyermek számára az **egészséges fejlődést, az egészséges életmódot.**

Pedagógiánk a későbbi egészséges életvitel iránti igényt kívánja megalapozni, az egészséges életmód választását, az egészséget károsító magatartások visszaszorítását kívánja segíteni; e tevékenység eredményei ennek megfelelően csak a későbbi életszakaszokban mutatkoznak majd meg teljes mértékben.

A Waldorf-pedagógia, szándékai szerint harmonizáló hatást fejt ki a gyermek egész szervezétére, a test ritmusaira és működésére is, melynek középpontjában az ember belső lényének fejlődése áll. A Waldorf - pedagógia alapvetően **preventív szemléletű**, amely biztosítani kívánja az óvodás gyermekek **testileg egészséges, lelkileg szabad, szellemileg kreatív** emberré válását.

Egészségnevelési célunk a gyermekek egészséges életmód-szükségleteinek biztosítása, testi-lelki, szellemi fejlődésük előítélet-mentes és tapintatos vezetése az óvodában és kedvező irányú változásának támogatása a családban.

A **környezet** és az egészség egymástól el nem választható fogalmak. A természeti környezet óvása, védelme nélkül nem beszélhetünk egészséges emberi életről sem, mivel az ember a természet része. Az általa okozott természeti -, környezeti szennyeződések károsan hatnak

vissza a saját szervezete működésére. Ennek szellemében kívánjuk nevelni a ránk bízott gyermekeket.

Főbb feladataink:

- Gyermekek szükségleteinek megfigyelése, megteremtése
- Szeretetteljes, érzelmi biztonságot nyújtó, egészséges óvodai környezet megteremtése
- Áttekinthető tárgyi világ megteremtése
- A cselekvés-érzés-gondolkodás, testi-lelki-szellemi szükségleteik tapintatos vezetése
- A gyermek saját érzésének és kibontakozásának védelme
- A gyermek túlterheléstől való védelme
- A gyermek fejlődő belső világának megóvása
- Az egészséges életmód (gondozás, testápolás, étkezés, öltözködés, betegségmegelőzés és egészségmegőrzés) szokásainak támogatása
- A megfelelő fizikai és pszichés környezet biztosítása, (erőszakos befolyásokat kizáró)
- Az ember és az emberi világ közötti kapcsolat átláthatóságának és megtapasztalhatóságának támogatása, érzékekkel felfogható átélhető formában

Az egészségfejlesztés területei:

- Egészséges táplálkozás
- Mindennapos testmozgás
- Testi-lelki-szellemi egészségnevelés támogatása, viselkedési függőségek, a szenvedélybetegséghez vezető szerek fogyasztásának megelőzése
- Bántalmazás és erőszak megelőzése
- Baleset-megelőzés és elsősegélynyújtás
- Személyi higiéné
- Környezeti higiénia, környezetvédelem

A gyermekek esélyegyenlőségét szolgáló intézkedések

Az **egyenlő bánásmód** követelménye és az **esélyegyenlőség** előmozdítása a Waldorf-pedagógia alapelveiben és értékeinkben rejlik, miszerint minden gyermeknek vele született joga van testi egészségre, érzelmi biztonságra és szellemi szabadságra.

A Waldorf-pedagógus minden gyerek felé szeretettel, pozitív attitűddel fordul, hátrányos megkülönböztetés senkit nem érhet. Minden gyerek az óvodai csoport egyenrangú tagja, számára az egyenlő hozzáférés biztosított kell legyen.

A Waldorf-pedagógia **befogadó** pedagógia. A gyerekek között fennálló különbségeket, a pedagógiai program mindvégig figyelembe veszi, módszereiben és eszközeiben egyénre szabott megoldásokkal él.

A kiemelt figyelmet igénylő gyermekek egyéni fejlesztése, fejlődésének segítése

A rendelkezésre álló fejlesztési eszközök, Waldorf pedagógiai módszerek mellett igénybe vesszük a Pedagógiai Szakszolgálatok segítségét.

Gyógyeuritmia

Az euritmia mozdulatoknak és mozdulatsoroknak erősítő, harmonizáló és szabályozó hatása van. Az euritmia terápia serkenti az életfunkciókat és (ön)gyógyító folyamatokat, reaktivizálja és rendezi az emberben működő életerőket. Ezzel a mozgásterápiával a gyermekek fejlődésében nyújt célzott segítséget, a test–lélek–szellem egységének harmonizálásával.)

Fejlesztő pedagógus

A Pest Megyei Pedagógiai Szakszolgálat logopédusa végzi az évenkénti kötelező logopédiai szűrést a 3. és 5. életévüket betöltött gyermekek részére. A szolgáltatást minden gyermek jogosult igénybe venni (szűrés, tanácsadás, logopédia...)

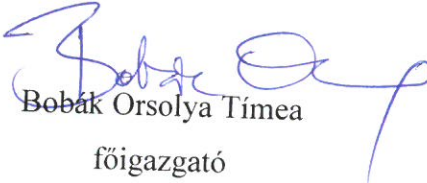
VIII. ZÁRADÉK A MÓDOSÍTOTT PEDAGÓGIAI PROGRAM ELFOGADÁSÁRÓL

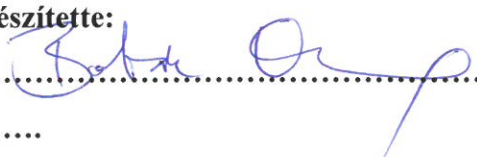
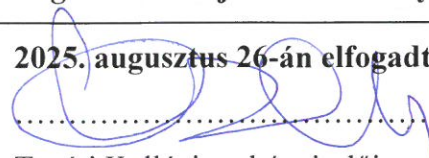
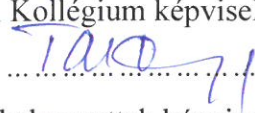

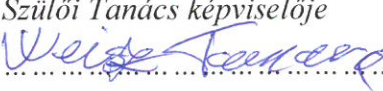
ZÁRADÉK

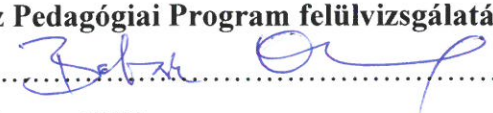

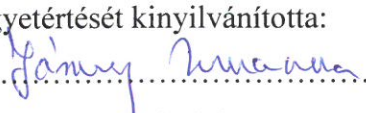
A módosítások átvezetése megtörtént, a Pedagógiai Kollégium 2025. augusztus 26-án megtartott ülésén az intézmény egységes szerkezetbe foglalt pedagógiai programját elfogadta.

A Pedagógiai Programot a 2025. augusztus 26-án az SNI-tanulók – fogyatékoság típusához és fokához igazodó fejlesztő program és a kutyás oktatás miatt a Tanári Konferencia döntése alapján módosítottam.

Fót, 2025. augusztus 26.

Bobák Orsolya Timea
főigazgató

Intézmény OM - azonosítója: 100510	Készítette: Bobák Orsolya Tímea főigazgató
Legitimációs eljárás Az érvényességet igazoló aláírások:	
2025. augusztus 26-án elfogadta: Tanári Kollégium képviselője szakalkalmazottak képviselője	Véleménynyilvánítók: Szülői Tanács képviselője Diákönkormányzat képviselője

Az Pedagógiai Program felülvizsgálatát a jogszabályi előírás alapján jóváhagyta: főigazgató Ph.	
Egyetértését kinyilvánította: Fenntartó képviselője	
Hatályos: a kihirdetés napjától visszavonásig érvényes A felülvizsgált Pedagógiai Program hatálybalépésével egyidejűleg érvényét veszti a 2024. év 08. hó 26. napján készített (előző) SZMSZ	
A dokumentum jellege: Nyilvános Megtalálható: Titkárságon	
Verziószám: V/1 eredeti példány	

1.számú melléklet

A magyar Waldorf-iskolák kerettanterve (2020)

<https://waldorf.hu/wp-content/uploads/WALDORF-KERETTANTERV-2020-1-13.pdf>

2.számú melléklet

Waldorf-Óvodapedagógiai Program (2012)

<https://waldorf.hu/wp-content/uploads/Waldorf-%C3%93vodapedag%C3%B3giai-Program.pdf>

A Waldorf Kerettanterv és a Waldorf-Óvodapedagógiai Program a Magyar Waldorf Szövetség honlapján a fenti linkek megnyitásával tekinthető meg.

3.számú melléklet

Fenntarthatóság tanterv
a magyar Waldorf-iskolák számára

Tartalom

1.Az	új	Fenntarthatóság	tantervről
			2
A tanterv létrejötte és jellemzői			2

A tanterv használatáról	3
2. Általános bevezető	4
A fenntarthatóságra nevelés fogalmáról	4
A fenntarthatóságra nevelés, mint rejtett tanterv	4
3.A Fenntarthatóságra nevelés tárgy tanterve a Waldorf-iskolák 1-12. évfolyamán	7
3.1 Általános szempontok a Waldorf-pedagógiában, melyek támogatják a fenntarthatóságra nevelést	7
3.2 A Fenntarthatóságra nevelés „rejtett tanterve” a Waldorf-iskolák 1-8. évfolyamán	11
1-3. évfolyam	12
4-6. évfolyam	14
A Földrajz íve	14
A Természetismeret íve	16
A Kertművelés belépése	17
Az első „igazi” természettudományos tárgy: a Fizika	17
7-9. évfolyam	18
A Földrajz íve	18
A természettudományok íve	19
A Kertművelés íve	20
Elvárt eredmények a 8. osztály végén	20
3.3 A Fenntarthatóságra nevelés tanterve a Waldorf-iskolák 9-12. évfolyamán	22
9. osztály	23
10-12. osztály	24
Elvárt eredmények a 12. osztály végén	24
A továbblépés lehetőségei	25
Felhasznált források	25

1. Az új Fenntarthatóság tantervről

A tanterv létrejötte és jellemzői

A tantárgy Waldorf-iskoláknak szóló tantervének megírásához a 2022-ben újonnan megjelenő *Fenntarthatóság tárgy* adta a kezdőlökést, ami – a téma fontossága mellett – azért is érdekes, mert ez az egyik olyan tárgy, melyből *állami projektérettségit* lehet tenni. A témafelvetés a Waldorf Ház részéről a 2023. március 18-i Szaktanári Műhelyen jelent meg, ahol előadások

hangzottak el, majd pedig csoportmunkában történt a kapcsolódó tapasztalatok megosztása és a feladatok körvonalazása. A tanterv fejlesztése 2023 őszétől történt a következő formában:

- egy-egy felkért tantervíró, Molnár Blanka és Berényiné Parti Krisztina dolgozott az 1-8., illetve a 9-12. osztályos tantervi szövegeken;
- az ősz folyamán ezzel párhuzamosan elindult egy eredetileg három alkalomra tervezett, később tovább folytatódó, mindenki számára nyitott műhelymunka sorozat, két fő céllal: részben, hogy a tantervi szövegek egy nagyobb pedagógus körrel történő folyamatos párbeszédben jöjjenek létre, részben pedig, hogy eközben minél több szempontból körüljárjuk a témát, megosszuk az eddigi tapasztalatokat, a különböző szakmai anyagokat és jó gyakorlatokat;
- a folyamat során elkészült anyagokat Marosváry Péter állította össze egységes szerkezetbe;
- a szerkesztett anyagot egy következő műhelyen, illetve levelezés útján tártuk a témával foglalkozó kollégák elé véleményezés céljából; a válaszok figyelembevételével készült el a jelenlegi verzió.

A fenti folyamat során egy teljesen új tanterv jött létre, mely két fő részből áll. Az *Általános bevezető* után, mely a fenntarthatósággal kapcsolatos, napjainkban általánosnak mondható problémákat és dilemmákat vet fel, a Waldorf-pedagógia olyan *általános szempontjait* gyűjtöttünk össze, melyeket a témával való foglalkozás során, illetve a Fenntarthatóság tantárgy bevezetése, tanítása kapcsán szükséges figyelembe venni; ezek *közvetett módon* segítik a fenntarthatóságra nevelés eredményes megvalósulását. Ezt követi az *1-12. osztály Fenntarthatóság tanterve* két alfejezetben, melyben már megjelennek a *konkrét fenntarthatósági tartalmak* és azok tanítási módszerei is.

Az 1-8. osztályra vonatkozó tantervben nem kellett új anyagrészeket írunk, mert - mint a munka során kiderült - minden fontosnak érzett megközelítés, illetve tartalom eredetileg is megtalálható a Kerettantervben. Elegendőnek bizonyult, hogy ezeket a részeket kiemeljük és tudatosítsuk. Egyúttal olyan összefüggésekre, témákra és módszerekre világítottunk rá, amelyek direkt vagy indirekt módon a fenntarthatóságra nevelést szolgálják. Ebben a részben – a megújult horizontális tantervnek megfelelő hároméves ívekben – a Földrajz, a különböző természettudományos tárgyak, illetve a Kertművelés tárgy témánkhoz illeszkedő területeit vesszük számba, végül pedig „elvárt eredményként” felsoroljuk, hogy a nyolc év során milyen hatást szeretnénk elérni ezen a területen ahhoz, hogy a diákok a megfelelő alapokkal lépjenek át a felső tagozatra.

A 9-12. osztály tantervében egy rövid bevezető után a hároméves ívek általános leírásai olvashatóak. *A felső tagozatos tanterv részletes tartalma az 1. Függelékben* található táblázatban szerepel. Itt a Waldorf-kerettanterv felső tagozatos tantárgyi tartalmaihoz (ezeket **félkövérrel** kiemeltük) illesztve, évfolyamos bontásban olvasható *minden olyan tartalom*, amely a fenntarthatóság tárgy részeként beépíthető, és amely az állami Fenntarthatóság kerettantervében is szerepel, az adott tantárgyhoz és évfolyamhoz igazítva.

A tanterv végén *tovább lépési lehetőségeket, jó gyakorlatokat és ajánlott irodalmat* gyűjtöttünk össze.

A 2. Függelékben egy olyan szempontrendszer adunk közre, mely segítséget nyújthat a tárgy tanulása során megvalósuló projektek értékeléséhez.

A tanterv használatáról

A Fenntarthatóság tárgyat *választható tárgyként* szeretnénk, ha elfogadná az Iskolák Gyűlése. Erre a Waldorf-kerettanterv szabályozása alapján van lehetőség. Ha ez megtörténik, akkor az iskolák választható tárgyként beépíthetik saját Helyi tantervükbe, és ehhez nem kell módosítaniuk az egyedi megoldás engedélyeiket.

Az alkalmazásra 1-8. osztályfokokon *nem javaslunk külön órakeretet* biztosítani. Itt csupán arra lenne szükség, hogy az osztálytanítók és a szaktanárok valamilyen formában *tudatosítsák magukban a tanterv szempontjait*, és igyekezzenek azokat saját tárgyaikon keresztül átadni a gyerekeknek. *Vizsgálják meg*, ezek miképpen valósulnak meg az adott intézményben, és ahol szükségesnek látják, a *Tovább lépési lehetőségeknél* és a *Jó gyakorlatoknál* felsorolt ötletek mentén - egészítsék ki a meglévő tevékenységeket.

9-12. osztályban *az iskola által választott formákban* külön órakeretben is megjelenhet a Fenntarthatóság, illetve az érettségizni szándékozók 13. évfolyamon is tanulhatják azt.

Már most látjuk az anyag további bővítésének lehetőségeit, de reméljük, hogy az iskolák ebben a formában is jól tudják majd használni a tárggyal kapcsolatos munkájukhoz. További segítségként a tanterv végén hivatkozások mutatnak egy *jó gyakorlat gyűjteményre* és egy *ajánlott irodalom listára*, melyeket folyamatosan bővítünk. Ezek tovább erősíthetik a fenntarthatóságra nevelést a különböző évfolyamokon.

Reméljük, hogy a tanterv – a konkrét tanórai munka tervezésén kívül – intézményi, illetve szövetségi szintű műhelymunkákon, képzéseken, valamint a szülőkkel történő munka során is használhatónak bizonyul majd. Fontosnak tartjuk, hogy ezen alkalmak során kiderüljenek esetleges hibái, módosításra, fejlesztésre szoruló részei. Kérjük, hogy észrevételeiteket, javaslataitokat írjátok meg a molnar.blanka@waldorf.hu címre!

A fenntarthatóságra nevelés fogalmáról

Az ökológiai problémák megoldása, a társadalmi-gazdasági fejlődés fenntartható pályára állítása kétségkívül napjaink egyik legfőbb kihívása. Felveti azt a kérdést, hogy az egyének és közösségeik milyen mértékben képesek megújulni, és hogyan tudnak úgy alkalmazkodni a gazdasági, társadalmi és kulturális környezetükhöz, hogy közben fokozatosan meg is változtassák azt (Kozma 2015). Ebben - sok más tényező mellett - az oktatás, nevelés szerepe kiemelkedő. Ezt a törekvést képviseli a fenntarthatóságra nevelés (vagy fenntarthatóság pedagógiája). A **fenntarthatóságra nevelés** magába foglalja a **környezeti nevelés** célkitűzéseit is, ugyanakkor a társadalomra irányítja a figyelmet, hiszen a társadalom működése az, ami nem fenntartható, és ami nélkül a természeti és környezeti problémák megoldása nem lehetséges (Varga 2004). A természetvédelmi nevelés csak akkor vezet eredményre, ha társadalmi ismeretekkel, rendszerszemlélettel, problémamegoldó készségekkel stb. egészül ki - emeli ki a fenntarthatóságra nevelés szakirodalma. A fenntarthatóság tantárgy egy új lehetőséget, illetve apropót ad a témával való mélyebb, alaposabb foglalkozásra.

A fenntarthatóságra nevelés angol nyelvterületen „oktatás a fenntartható fejlődésért” („education for sustainable development”) néven ismert, és más nyelvekben is ennek szó szerinti fordítása terjedt el, a magyar fordításban azonban a fordítást végző szakemberek azért hagyták el a fejlődés szót - nyelvi okok mellett -, mert szerintük a fenntartható fejlődés ma már egy kiüresedett fogalommal vált, és a fenntarthatatlanságot előidéző gazdasági növekedés „visszacsempészését” szolgálja. Az „education” fordítása kapcsán pedig kiemelik: a nevelés kifejezést azért választották az oktatás vagy pedagógia kifejezések helyett, mert a fenntarthatóságra nevelés során számolni kell azokkal a hatásokkal is, amelyek az iskolai kereteken kívül érik a tanulókat (családi szocializáció, reklámok stb.), és ezek ismerete is részét kell képezze a pedagógiai tudásnak (Varga 2020).

A fenntarthatóságra nevelés, mint rejtett tanterv

Ami talán kevésbé ismert vagy köztudott a téma kapcsán: akár van erre tudatos törekvés, akár nincs, minden iskola valójában folyamatosan „környezeti nevelést” folytat (Varga 2004). Hiszen mindenfajta iskolai nevelés közvetít bizonyos „nem szándékolt” hatásokat, értékeket, világgépet, melyek a szemlélet, gondolkodás és attitűdök kialakulásában meghatározó szerepet töltenek be. A rejtett tanterv azokat a nem tervezett, nem szándékolt másodlagos hatásokat foglalja magába, amelyek az intézményes tanulás keretei között érik a tanulókat, s amelyek eredményeként viselkedési sajátosságok, attitűdök alakulnak ki, normák interiorizálódnak (Pusztai 2002). Ahogy a fenntarthatóságra nevelés szakirodalma kiemeli: az oktatási rendsze-

reknek kiemelkedő szerepük volt az elmúlt évszázadokban azon technikai, gazdasági és társadalmi tudás átadásában és továbbfejlesztésében, melyek az emberiség életszínvonalát és jelenlegi fogyasztási szintjét megalapozták. Így hiába fogadja el célként a fenntarthatóságra nevelést a legtöbb oktatási rendszer, ha céljait, működését nem gondolja át és módosítja, a fenntarthatatlanságot előidéző szemléletet és folyamatokat fogja továbbra is elősegíteni (Varga 2020). A jelenlegi helyzetet, válságot „jól tanult”, sikeresen végzett szakemberek által irányított beruházások és törvénykezés idézte elő - hívják fel a figyelmet (Orr 2000). Így a fenntarthatóságra nevelés szempontjai alapjaiban kérdőjelezik meg az oktatás jelenlegi, általános formáinak pozitív társadalmi szerepét is (Varga 2020).

Egyes szakemberek szerint az, hogy miképpen bánunk a környezetünkkel, nagyban múlik azon, hogy mi az elképzelésünk önmagunkról, a természetről, valamint ember és természet viszonyáról (White 2000). Egyes megközelítések szerint napjaink ökológiai válsága elsősorban abból fakad, hogy az ipari, fogyasztói társadalomban elsősorban **termelőként vagy fogyasztóként tapasztaljuk meg** a természetet, és egy **élettelen nyersanyag**nak tekintjük, amit minden következmény nélkül kiaknázhathatunk (Kohák 2000). Ez a szemlélet pedig, emelik ki a fenntarthatóságra neveléssel foglalkozó szakemberek, **explicit és implicit módon egyaránt jelen van az oktatásban, annak minden szintjén** (Varga 2004).

Honnan ered ez a szemlélet? Ennek egyik gyökereként – most csupán nagyon vázlatosan vizsgálva a kérdést – az ipari forradalomig kell visszatekintenünk. Az akkori felfedezések nyomán gyökeres átalakuláson ment keresztül a korszak tudományos gondolkodása, ami később az élet minden területén érvényre jutott. A 18. század végére a **mechanisztikus világgézés** vált általánossá, mint uralkodó világnézet (Tóth 2005). A newtoni mechanika vált a tudományosság mintaképévé, ami döntő mértékben hozzájárult az élővilágról alkotott akkori elgondolásokhoz is (Szilágyi 2012). A mechanisztikus természetkép főbb jellemzői: a természet matematikai leírása, **„a természet könyve a matematika nyelvén íródott”** (Galilei), **analitikus módszer**: a problémák szétbontása, majd saját logika szerinti elrendezése; redukciós műveletek, vagyis alkotóelemeire bontani a jelenségeket, hogy azok érthetővé váljanak (Capra 1994); empirikus megközelítési mód (Bacon); **„világ-gépezet”** metafora, mely szerint a világegyetem egy gépezet, melyben nincs cél, élet vagy szellemiség az anyagban; az **„óraművilág”** hasonlat, mely szerint az egész világ, s benne minden teremtmény hasonlatos egy jól működő óraszerkezethez, mely hatékonyan alkalmazható volt tudományos és világnézeti problémák tárgyalásakor, s jól illusztrálja a mechanisztikus szemlélet hatékony alkalmazhatóságát (Ropolyi 2012); a descartes-i **dualizmus**, vagyis a világ testi és lelki szubsztanciára való felosztása; a tudományos ismeret bizonyosságába vetett hit (kartezianus filozófia vagy

világnézet), miszerint a tudományos megismerés az egyetlen célravezető módszer a világ megismerésében (Capra 1994).

A kérdéskör kutatói rávilágítanak: habár a 19. század végére a newtoni mechanika elmélete elvesztette vezető szerepét, a 20. század természettudományos felfedezései pedig megmutatták, hogy a tudományos gondolkodásmód nem azonos a mechanikus gondolkodással, vagyis lehet a világról tudományosan, de nem mechanikusan gondolkodni, a mechanikára épülő természettudományos világkép, természetkép gyökeresen mégsem alakult át. Ennek egyik oka lehet, hogy ez a természetfelfogás a gyakorlat számára - rövid távon - rendkívül előnyösnek bizonyult, így **a mai napig az utolsó érvényes természetfilozófiai rendszer ehhez a mechanikus természetszemlélethez kötődik** (Tóth 2005). *„Hétköznapi szemléletünk, a természettel kapcsolatos mindennapi álláspontjaink, a térről, az időről, az erőkről, a mozgásról való elképzeléseink mai napig megfelelnek a mechanisztikus felfogásnak. Ez az a szemlélet, amelyet a közvetlen közelünkben lévő tárgyak, események alátámasztanak, és amelyet felnövekvőben a legkönnyebben elsajátítunk”* (Szegedi 2012. 102). Descartes dualista szemlélete a nyugati gondolkodásmódban szintén meghatározóvá vált, s a mai napig megfigyelhető a természettudomány és társadalomtudomány szétválasztásában, például a közgazdaságtanban a természet és gazdaság két külön területként való értelmezésében (Capra 1994).

E szemlélet mai napig markáns szerepére, megbúvó jelenlétére, és ennek az oktatásban betöltött szerepére világít rá egy nemzetközi tankönyvkutatás is, amely 19 ország, köztük Magyarország részvételével zajlott a biológiai-, az egészség- és a környezeti nevelés területén (lásd Varga 2008), s melyben a kutatók rámutattak: a vizsgált tankönyvekben a tankönyvírók, tankönyvkészítők értékei, nem mindig tudatos értékválasztásai is - rejtve - jelen vannak, és meghatározó szerepet töltenek be. Ilyen például, hogy **statikus tudománykép** jellemzi a tankönyveket, vagyis úgy mutatják be a tudást, mint egy kész, lezárt csomag, ami nem fejlődik (Varga 2008). S eközben nem utalnak arra, hogy ez a tudás csak egy modellje a valóságnak, amit az új felfedezések felül is írhatnak - mint például Kopernikusz felfedezései a geocentrikus világképet (Réti-Varga 2008). Pedig a tudományos-technikai fejlődés már ott tart (például a részecsketudományok fejlődése), hogy a komplex jelenségeket már nem pusztán analitikus megközelítésmóddal közelítik, s nem csak részleteiben tanulmányozzák, hiszen az így elvesztendő identitását – ehhez kapcsolódóan jelent meg a **„posztnormál tudomány”** kifejezés: e szemlélet szerint az elemzéseknek a deduktív módszerek csak segédeszközei lehetnek, s egyfajta holisztikus megközelítést kell célozniuk. Ilyen jelenségeknek tekinthetőek a globális ökológiai válság környezeti folyamatai is, mint például az éghajlatváltozás (Réti-Varga 2008). A „normál tudomány” ugyanis – e megközelítés szerint – egyre kevésbé tud hasznosítható

tudást nyújtani az egyre komplexebb társadalmi-gazdasági-ökológiai problémák kapcsán (Köves et. al. 2020). Az általános pedagógiai gyakorlatban azonban a mai napig nagy ellenállásba ütközik e szemlélet alkalmazása, a posztnormál tudományképen alapuló munka fejlesztése - állapítják meg a fenntarthatóságra nevelés szakemberei (Réti-Varga 2008).

Egy másik, a tankönyvekben felfedezett közös jellemző **a tudományba és technikába vetett korlátlan hit**, és egy olyan tudománykép közvetítése, mintha a tudomány egy befejezett, mindenre megoldást találó módszer lenne, nem pedig egy valóságmegismerési mód, ami folyamatosan fejlődik. Ez pedig azt sugallja, hogy az ember bármit megtehet, a tudományos-technikai fejlődés majd úgyis megoldja az okozott problémákat. Szintén a tankönyvkutatás eredményeként mutattak rá a kutatók, hogy a tananyagok többségénél **nincs kapcsolat a természettudomány és a társadalom között**, különösen a környezet- és természetvédelmi problémáknál, ahol nem kerülnek említésre a társadalommal kapcsolatos részek (Varga 2008).

Mindezekkel szemben **a Waldorf-kerettanterv egy sokkal holisztikusabb és „ökologikusabb” világképet és természetfelfogást jelenít meg**, és a fent említett értelemben vett „rejtett tantervként” a fenntarthatóságra nevelés céljainak sokkal inkább megfelelő szemléletet közvetít. Ennek egyes elemeit mutatjuk be a következő oldalakon.

3.

A Fenntarthatóságra

nevelés tárgy tanterve a Waldorf-iskolák 1-12. évfolyamán

3.1 Általános szempontok a Waldorf-pedagógiában, melyek támogatják a fenntarthatóságra nevelést

- A Waldorf-pedagógia alapvetése, hogy a tanítás nem a szaktudományos logika, hanem az antropozófiai antropológia alapján meghatározott **életkori sajátosságok és a gyerekek egyéni szükségletei** alapján történik.
- A Waldorf-pedagógia a **teljes ember fejlesztésére törekszik** testi-fizikai és lelki-szellemi értelemben. A lelki összetevők nevelése kapcsán egyforma hangsúlyt kap az akarat, az érzésvilág és a gondolkodás ápolása, a „kéz, a szív és a fej” iskolázása.
- A Waldorf-pedagógia támogatja a **tanulói sokféleséget**, ezért sem az első osztályba történő felvételnél, sem pedig a felső tagozatra lépéskor nem szelektál tanulási eredmények alapján.
- Fontos az életkornak megfelelő **idő biztosítása** a különböző témákkal való foglalkozásra, a tevékenykedésre, a feldolgozásra, az összefüggések felismerésére. Ennek egyik záloga az egymást váltó témakörökben intenzív munkát feltételező **időszakos tanulás**. 1-12 évfolyamon ezt jelenti az **epochális rendszer**, melynek keretében 3-4

héten keresztül a főoktatás során egy tantárggyal foglalkozik az osztály. További formája ennek a módszernek az első nyolc osztályban a **tematikus jellegű mezőgazdasági gyakorlatok, erdei iskolák, táborok** szervezése. Középiskolában az életrészakoknak megfelelő feladatokkal **több hetes gyakorlatok** (mezőgazdasági, földmérés/erdei, szociális, ipari) viszik tovább ezeket a folyamatokat. Szintén erre példa az 5-8. és a középiskolai osztályfokokon zajló **témahetek** megvalósulása. 8. és 12. osztályban egy-egy „**éves munkával**” zárják le a diákok a tanulmányaikat. Az életrészaki váltásoknak jelképes összegzői is ezek a feladatok: több hónapos egyéni munkavégzést feltételeznek. A nyolcadikos éves munkának ténylegesen az **összegző-visszatekintő** sajátossága a hangsúlyosabb; a tizenkettedikes (a tervezéstől a megalkotásig jó esetben több mint egy naptári évig tartó) feladatban mindezek mellett az előretekintő, **jövőbe irányuló** jelleg már fontosabb.

- 1-8. osztályig a főoktatás részét képező „**ritmikus rész**” az adott korszak témájához kapcsolódó mozgásokat, verseket, énekeket, körjátékokat tartalmaz. *„Ha a gyerek művészeteken, mozgáson, tapasztalatokon keresztül jut el a konklúzióig, és átéli a tanulmányokat, nem csak megérti azt, hanem egészen a sajátjává válik.”* (L. Francis Edmuns: *A Waldorf-pedagógia*) Amikor tehát a gyermek először a gyakorlatban, saját mozgásán, lépéseken, tapsokon, ugrásokon keresztül találkozik például a matematikával, akkor az még az előtt „**a sajátjává válik**”, hogy megértené. Amikor az egyes, kettes, hármas, négyes és a hatos „**sort**” tapsolók először találkoznak a „**tizenkettő**”-nél, akkor az oszthatóságot nem kell tovább magyarázni.

A ritmikus rész a közös mozgásos tevékenységeken, illetve szituációs- és drámajátékokon keresztül a **szociális készségeket** is fejleszti. Azzal pedig, hogy **követi az év ritmusát**, folyamatosan kapcsolódik az **évszakokhoz és az ünnepekhez** is.

- A Waldorf-pedagógia kiemelt szerepet tulajdonít az ünnepeknek, azok közös megélésének, mert úgy tartja, hogy **a kultúra, mint az „életet szabályozó elv**”, minden szellemi működés legfőbb hatóereje. *„Az ünnepek strukturálják az életünket és segítenek helyreállítani a kapcsolatunkat a Föld életfolyamataival, újra kapcsolódni a természet változásaihoz, ritmusához. ... A Waldorf-iskolák életét meghatározzák, áthatják az ünnepek ... és fontos feladatnak tekintik, hogy segítségével az iskolai évek során összehangolják a gyerekek ritmusát a természeti ritmusokkal.* Ezekben szintén fontos szerepet játszanak a történetek, mesék, melyek segítik a különböző életkorú, tehát más-más fejlődési stádiumban lévő gyerekeket összekötni egy-egy ünnep valódi tartalmával.” (Szentkúti Márta: *Az évkör ünnepei a Waldorf-iskolában*)

- A Waldorf-pedagógia kiemelt jelentőséget tulajdonít annak, ahogy a **mesék, történetek és életrajzok** hatnak a felnövekvő gyermek fejlődésére, környezetéhez való viszonyulására, világképének alakulására; olyannyira, hogy az első 8 év során minden nap, minden főoktatás végén „kötelező” ideje van az évfolyamnak, illetve az adott epochának megfelelő történet-mondásnak. Alsóbb évfolyamokon a népmesék, állattörténetek, szentek élete, a bibliai teremtéstörténet megismerése révén találkoznak a gyerekek archetipikus **morális kérdésekkel**. Később az északi és magyar mitológiák, az ókori kelet, Görögország, és Róma mítoszai következnek, 7. osztálytól pedig ez a folyamat az individuális életstratégiák mintáit adó életrajzok elbeszélésével folytatódik.
- A kamaszkor eléréséig előnyösen hat a gyermek személyiségfejlődésére, ha mindig ugyanazzal – az érzelmileg és gondolatilag állandó támaszt biztosító – személlyel találkozhat, és rajta keresztül szűrve kaphatja meg a tananyagot. Ebben az életkorban ugyanis a **személyes autoritáshoz** való kapcsolódás az igazán jelentős, ez az, ami orientálja a gyermeket a világban. Ez sokkal inkább fontos ebben az életkorban, mint az a tananyag, ami ezen a kapcsolaton keresztül elérkezik a diákokhoz. Ennek a hatásnak a kiaknázására ad lehetőséget - a Waldorf-pedagógiában egyedülként - az **osztálytanítói rendszer**.
- A Waldorf-pedagógia szerint a tanítás záloga és a tudás forrása **nem a tankönyv**, hanem a tanár. Ő választja ki azt a tananyagot és tanulási formát, amely a gyerekek adott csoportjának leginkább megfelel. Ez azt feltételezi, hogy a tanár a felkészülés során saját **lelki-szellemi aktivitásával** átdolgoz magán minden tananyagot, melyet aztán a diákok elé tár. Ez az aktivitás, **ez a minta** az, ami sokkal inkább hat a gyerekek későbbi életére, nyitottságára, tanulási képességére és munkájára, mint a tananyag, melyet ezen keresztül közvetít. Mindehhez a Waldorf-tanárnak rendkívüli szüksége van a **folyamatos önképzésre**, amivel szintén egyféle mintát mutat diákjainak.
- A tapasztaláson keresztül történő tanulásban, illetve a tantárgyi tartalmak tapasztalattá formálásában és alkalmazásképes tudássá alakításában is kiemelkedő szerepe van az osztálytanítónak. Az osztálytanítói rendszer lehetőséget nyújt arra, hogy a tanár az egyes tevékenységeket és tantárgyakat - akár a humán és reál tárgyak közötti határok feloldásával is - **interdiszciplináris módon** kezelje, így a különböző kompetenciákat tantárgyakon átívelő módon tudja fejleszteni. Az így létrejövő **praktikus gondolkodás** fejlesztése a Waldorf-iskola egyik legfontosabb törekvése.
- **Kisiskolás korban a tanulás** elsősorban a tananyag testi-lelki átélésén és a cselekvésen, tevékenységeken keresztül valósul meg. A gondolkodási tevékenységet is az érzé-

sekkel és az akarattal hozzuk kapcsolatba a tanulási-tanítási folyamatokban. **Később** fontos szerepet kapnak az érzékszervi tapasztalatok útján szerzett ismeretek. Ekkor a belső átéléssé mélyült érzékszervi tapasztalatokat hatja át a gondolkodás ereje. Így tudnak eljutni a tanulók a vizsgált jelenségek lényegéhez, így jutnak valós ok-okozati összefüggésekhez. A **középiskolában** a tudatosan felépített tanulási folyamat célja a következtetésen és az ítéletalkotáson keresztül kialakított fogalom elérése. Ezen a folyamaton keresztül válnak képessé a tanulók átélt, feldolgozott, individualizált fogalmakat alkotni a világ jelenségeiről.

- A Waldorf-pedagógia vallja, hogy az iskola egyik legfontosabb feladata a **szociális képességek** fejlesztése. A művészeti – különösen az euritmia, a dráma és a közös zenéi – nevelésben nagy jelentősége van az **együttműködés**en alapuló tanulásnak, a nagyobb csoportok előadásainak, fellépéseinek. Ez a törekvés tizenkét éven keresztül végigkíséri egy-egy osztály életét. A kézműves és képzőművészeti tantárgyak az akarat nevelés legfőbb eszközei: az évek múltával egyre fokozottabban szolgálják az **önismeretet**, s így a **társas együttélés** megalapozóivá lesznek.
- A Waldorf-pedagógia céljai között az **élményszerű tanítás, a tanultak örömmel áthatott megélése, a megfigyelési-leírási gyakorlatok, a világ jelenségei iránti nyitottságra törekvő figyelem** kialakítása egyaránt szerepelnek.
- A Waldorf-iskolák egész tantervében felfedezhetjük az ökológiai gondolkodást. Az egésztől a részek felé haladó módszer önmagában is segíti azt, hogy a gyerekek fejlődésük és tanulmányaik során mindig képesek legyenek egy **szélesebb, nagyobb összefüggéseket figyelő hozzáállást** kialakítani.
- A tanterv felépülése már az alsóbb osztályokban folyamatos **kapcsolatot igyekszik kialakítani a valós világgal**, a világ természetes folyamataival. Számos helyen tartalmaz olyan témákat, melyek ráirányítják a figyelmet a **környezettel való szoros együttélésre**, az azzal kapcsolatos felelősségre. Itt is, ahogy az egészséges életmód terén is, a folyamatos, tevékeny ápolást igyekszik erősíteni.
- Azzal, hogy a Waldorf-pedagógia a gyermek életkori sajátosságaiból indul ki, csökkenti a tanulással kapcsolatos **stressz** kialakulásának kockázatát. Ugyanakkor nem kíméli meg a gyerekeket a koruknak megfelelő kihívásoktól, sőt, tudatosan igyekszik egyre messzebbre **kitolni határaikat**.
- Az, hogy a Waldorf-iskolák módszertana igazodik a diákok életkori sajátosságaihoz, egyben azt is jelenti, hogy mindenkor igyekszik csak az **életkornak megfelelő problémákkal** szembesíteni a gyerekeket. Olyan problémákkal, melyeket képesek feldol-

gozni, melyeken valamilyen formában ők is képesek változtatni. A környezeti problémák, veszélyek felsorolása önmagában, gyakorlati tevékenység nélkül a **tehetetlenség érzését** kelti, ezért a Waldorf-pedagógia törekszik a megfelelő módszertan használatával, **tevékenységeken, példákon keresztül, a környezettudatos alternatíva bemutatásával** fokozatosan bevezetni őket ebbe a kérdéskörbe. A sok gyakorlati munkán keresztül alkalmat nyújt a megszerzett ismereteik alkalmazására, ezzel is hatékonyabbá téve a tanulást.

- A Waldorf-pedagógia egyik alappillére a **művészeti nevelés**. A művészetek általi (s nem művészetre, művésszé!) nevelésnek – ugyanúgy, mint a mindennapi testmozgásnak – döntő szerepe van az **akarati nevelésben**. A cél a világ jelenségeire nyitott, a mindennapi életbe beilleszkedni tudó, **alkotó, tevékeny személyiség** életre segítése. A **művészeti órák** nagy száma segíti azt is, hogy a gyerekek **lelkileg át tudják dolgozni** az őket ért benyomásokat, ezzel is kialakítva egyfajta lelki higiéniát.
- Az eredményes tanulás feltétele a megfelelő **tanulási környezet**, ezért a Waldorf-iskolák törekednek az osztálytermek és a berendezések (bútorok, kiegészítők, képek stb.) esztétikus kialakítására. A Waldorf-iskolák támaszkodnak arra, hogy az esztétikus iskolai környezet (épület, udvar, iskolakert) jótékony hatással van a figyelemre, így a tanulási eredményekre is.
- Az ember boldogulásának fontos összetevője saját egészségének állapota és a környezettel való harmónia megteremtése. Ez a két dolog a Waldorf-iskolák szemléletében nem választható el egymástól. Az **egyéni egészség és a környezet egészsége** nem szemlélhető külön-külön, csak együtt van értelme beszélni ezekről. A Waldorf-pedagógia nem pusztán az egészséggel kapcsolatos ismereteket közvetíti, hanem az **egészséget, mint dinamikus folyamatot folyamatosan ápolja** testi-fizikai és lelki-szellemi téren is számos tevékenységen keresztül.
- Az egészségünk és környezetünk tudatos ápolására nevelés nem olyan feladat, melyet az iskola egyedül el tud látni, kiemelkedő szerepe van benne az otthoni, szülői hozzáállásnak is. Ennek formálásában viszont sokat segít a Waldorf-iskola azzal, hogy - a szülői esteken történő rendszeres találkozásokon kívül - számos gyakorlati tevékenységbe is bevonja a szülőket (rendezvények, ünnepek, terem- és kertrendezés stb.), ezeken keresztül mintát is nyújtva számukra az egészséges szokásrend, illetve a környezethez való megfelelő viszonyulás tekintetében. A **választás lehetőségének** bemutatása döntő jelentőségű - és nem csak a fenntarthatósággal kapcsolatos területeken. A **családokkal való hosszú kapcsolat** (optimális esetben óvoda + 13 év) lehetőséget nyújt ar-

ra, hogy ezek a döntések a hétköznapiakban rutinná váljanak, ne csak kampányszerűen következzenek be, hogy aztán egy újabb kampány máshová irányítsa akaratukat.

- A Waldorf-iskolákban dolgozó minden munkatárs arra vállalkozik, hogy a szülői körrel együttműködve a szabad szellemi élet olyan **önigazgatású intézményeit** teremtik meg, melyekben a Waldorf-pedagógia megvalósítható. Ez kiemelkedő **együttműködést**, a szabályok közös megalkotását és alkalmazását, az **egyéni és közösségi célok összehangolását** igényli úgy tanárok között, mint a szülőkkel történő közös munkában. A delegációs elven működő iskolavezetés elengedhetetlen eleme a **személyes felelősségvállalás**. A demokratikus döntéshozatal gyakorlására a diákoknak is lehetősége van a különböző iskolai programok, ünnepek, diáknapok és egyéb rendezvények, művészeti projektek előkészítésében és lebonyolításában. Az iskolai életnek minden mozzanata tehát a jelenlét magas minőségét feltételezi, és a gyerekek, fiatalok számára a lehető leggyakorlatibb találkozást hozza az életben rájuk váró feladatokkal. Mindez **mintát és részvételi lehetőséget biztosít számukra** a szociális élet egészséges formálásához, ösztönzést nyújt az **egyéni kezdeményezőkézség** fejlődéséhez és az **állampolgári aktivitás** gyakorlásához.

3.2 A Fenntarthatóságra nevelés „rejtett tanterve” a Waldorf-iskolák 1-8. évfolyamán

A következő táblázatban - alulról felfelé haladva - három területen követjük végig a Waldorf-kerettanterv felépítését 1-12. évfolyamig. Középre a **Kertművelés** tárgy, illetve a felső tagozatos **gyakorlatok** kerültek, melyek központi, **gyakorlati, illetve elméleti integráló, összegző szerepet** töltenek be a tőlük balra és jobbra olvasható területek között. Bal oldalon a természettudományt a társadalom- és gazdaságtudománnyal összekötő **Földrajz** tárgy felépülése, jobbra pedig a **természet megismerésének** lépcsőfokai olvashatók.

12	A Föld evolúciója, természet- és kultúrföldrajz	Ipari gyakorlat	Botanika, zoológia	Szerves kémia	Fénytan, XX. sz. fizikája (relativitáselmélet)
11	Asztronómia, gazdasági földrajz	Szociális gyakorlat	Sejttan	Alapelemek, analízis, szinté-	Elektromosság, atomfizika

				zis	
10	Kartográfia, légkör, vízburok, meteorológia	Földmérés	Anatómia: vérkeringés, légzés	Só, sav, bázis	Klasszikus mechanika, statika/ dinamika
9	Geológia, vulkánok, hegységek	Mezőgazdasági gyakorlat	Anatómia: érzékszervek	Biokémia	Hangtan, hőtan, elektromosság, mechanika
8	Népek kultúrái	Kertművelés	Anatómia: csontrendszer	Szerves élelmiszer kémia	Hidromechanika, elektromosság
7	Távoli kontinensek, csillagászat		Táplálkozás, egészségtan BIOLÓGIA	Savak- lúgok, égés, mész KÉMIA	Mechanika
6	Európa		Ásványtan		Fénytan, hőtan, hangtan, mágnesség FIZIKA
5	Magyarország		Növénytan		
4	Honismeret, közvetlen környezet		Ember- és állattan		
3	Házépítés		Mesterségek, földművelés, gabona		
2			Állattörténetek, növénymesék		
1			Mesék		
Osz - tály	FÖLDRAJZ	KERTMŰVELÉS, GYAKORLATOK	TERMÉSZET		

Az alábbiakban hároméves ívekben mutatjuk be, hogy az 1-8. évfolyamokon a különböző tevékenységeken és tartalmakon keresztül hol és hogyan jelennek meg a fenntarthatósággal kapcsolatos kompetenciák, illetve, hogy a tanár hol tudja azokat tudatosan beilleszteni az

adott tárgyakba. A 7. osztályban induló harmadik ív már átnyúlik a felső tagozatra, 9. osztályra, ahol - amennyiben ezt az óraszámok lehetővé teszik - először kap majd órakeretet a Fenntarthatóság tárgya. Ha ez így történik, akkor lehetővé válik az, hogy az első 8 évben tanultakat áttekintsük, tudatosítsuk, összefoglaljuk és ezzel alapjává tegyük a felső tagozaton a fenntarthatósággal való munkának.

1-3. évfolyam

A kisgyermek természettel való egészséges, „természetes” viszonyát a Waldorf-óvoda alapozza meg. Az óvodakertben történő mindennapi szabad játék, a kert gondozása, a heti rendszerességű nagyobb kirándulások mind ezt szolgálják. A csoportszoba természetes anyagokból készült berendezési tárgyai és játéka, a napra jellemző gabonából készülő kásába kerülő gyümölcsök, a természet és az ünnepek változásait követő évszakasztal olyan környezetet teremtenek a gyermek fejlődéséhez, melyből minden magyarázat nélkül árad a természet szépsége és az, hogy „a világ jó”. A Waldorf-pedagógia szerint ez elengedhetetlen feltétele annak, hogy az óvodából kikerülő gyerekek egészséges lelkülettel, az ottani munkára felkészülten lépjenek át az iskolai életbe.

Iskolai tantermben az első osztályosok örömmel fedezik fel az óvodában már megszokott évszakasztalt és ismerősek a fából készült bútorok, a színes selymek is. Szerencsés, ha az iskola kertjében töltött időn kívül - az óvodai élethez hasonlóan - az első 1-2-3 évben hetente egyszer egy nagyobb kirándulást is tudnak tenni, így a „természetben levés” a korábbiakhoz hasonlóan magától értetődő élményük marad. Ehhez a tevékenységhez nyújt tantervi segítséget a Kerettantervben választhatóként szereplő **Erdőjárás tárgy** programja.

Az iskolában, bár nagyon távolról indulva, de megkezdődik a természettel, az ember által átalakított, használt környezettel, illetve e kettő viszonyával való egyre tudatosabb foglalkozás. Az első három évben ez - a rendszeres kirándulásokon kívül - a főoktatás végén minden nap sorra kerülő **meséken keresztül** indul el.

„A mesekorban lévő gyermek mélységes szükséglete, hogy a természetet és a természet lényeit költői módon hozzák közel hozzá. E kor sok-sok miért-kérdése nem azt célozza elsősorban, hogy realista válaszokat adjunk rájuk, hanem sokkal inkább, hogy a kérdező egy „jóindulatú” lelki viszonyt teremthessen rejtélyekben gazdag környezete dolgaihoz. Ebben a korban a virágokat, állatokat úgy éli át, hogy ezek éppoly közel állóak számára, mint az emberek – sőt gyakran még közelebb állónak. A mese közvetítésével, amelyen keresztül megismerik az írás, olvasás és a számok világát is az első iskolaévekben, megtanulhatnak szeretettel és kíváncsisággal fordulni a természet világa felé. A természettel való ilyen fajta kapcsolat mélyen megmarad a gyerekekben, és felnőtt korukra is kihat, megtartja bennük a mesevilág egy darabká-

ját.” ... „Mese alatt nem pusztán a szoros értelemben vett Grimm-meséket kell érteni, hanem az igyekezetet, hogy a gyerek előtt 9 éves koráig egészséges külső és belső képek világát tárjuk fel, a szép világát, a harmóniagazdag természet világát – ugyanis ezekben az években dől el döntő módon az ember belső gyökéresztése, amit később nemigen lehet pótolni, hiszen ekkor alapozódnak meg a belső ideálok.” (Jakob Streit: Nevelés, iskola, szülői ház és a Steiner pedagógia)

„A tanítónak itt az a feladata, hogy megelevenítse a gyerekek körül, a gyerekek által animisztikusan (azaz mindennek lelket tulajdonítóan) átélt világot. A növények megszólalnak, szóba elegyednek egymással, vagy a kövekkel, vagy az állatokkal, vagy a törpékkel, akik gyökereik körül szorgoskodnak, vagy a tündérekkel, akik a napfénnel telített, zengő levegőn át érkeznek, hogy varázsérintéssel hívják elő és bontsák ki szirmaikat; az állatokat nemes vagy nemtelen szándékok vezérlik cselekvéseikben és már hanghordozásuk és szóhasználatuk is elárulja kilétüket... A tanítónak értenie kell ahhoz, hogy mindezt mesében, - majd, a második osztálytól – fabulában, legendában elevenítse meg ... Megszólalnak a kövek, szól a hegy, a rét, lényként elevenedik meg a folyó.” ... „Míg kisebb korában a gyerek mindenestől ki volt szolgáltatva a külvilágból őt ért hatásoknak, s ezeket az utánczás készletével vette fel magába, addig a 7. életév körül a gyerek némileg lezártabbá válik a külvilággal szemben és egy álomi, félálomi, játékos, képzelettel módton dolgozza fel az őt ért hatásokat. Ebből az álomi állapotból kell ezután abban segíteni, hogy az őt körülvevő környezet megismerésével lassanként tudatos és egyre tudatosuló kapcsolatot építsen ki az őt körülvevő lényekhez és tényekhez. Ezt a segítséget azonban csak akkor kapja meg, ha nem absztraktul leíró, hanem fantáziaszerűen ábrázoló a környezetismeret. Az ekkor kiépülő érzelmi kapcsolatokra épülnek majd a későbbi évek először nagyon konkrét, majd egyre elvontabb természettudományos ismeretei.” (Vekerdy Tamás: A Waldorf-iskola első három évének programjáról)

Az 1. és 2. osztályban a **történetek** - sok más mellett - az **átváltozás** témakörével foglalkoznak: a béka királyfivá változik, a nádszálból királykisasszony pattan elő. Ezek a történetek lehetővé teszik, hogy a gyerekek megértsék az állatok nyelvét, és megismerjenek más lényeket – manókat, tündéreket –, akik titkokat őriznek és védik az életet. Az ilyen fantáziaelemek nem holmi szeszélyes hóbort szüleményei, ezek alapozzák meg ugyanis azt az **egészséges érzelmi kapcsolatot**, melyet az **állatok és a növények komplex viszonyával, összefüggéseivel szemben** ki szeretnénk alakítani a gyerekekben. Ezek az érzések és gondolatok a **bioszférára azon rejtett tulajdonságaihoz** is közelebb visznek, amiket majd később, a felső tagozatban, a világos gondolkodás segítségével tanulmányoznak.

A Waldorf-pedagógia szerint a gyerekek világszemléletének alakításában fontos szerepet játszanak a **matematikával** történő első találkozások is.

*„Hogy a felnőtt később az atomisztikus gondolkodásra hajlik-e, a világot össze nem illeszkedő részek halmazának látja-e, amelyben elveszítettnek és dezorientáltnak érzi magát, avagy egészben tudja szemlélni, valamiféle organikus, változékony egységben, az jelentős mértékben függ a számok világával való elemi ismerkedés korszakától is. Ezért is van, hogy a Waldorf-iskolákban a gyerekek számára először a mesei kalandozásokról, formarajzból, festésből és rajzolásból kezd kibontakozni az írás, majd a számtan, a matematika világa is. Ennek egyik fontos alapja az **egészben látás, az egészből való kiindulás**, és ezen keresztül ismerkednek meg a számtan világával, amelyben továbbra is sokat segítenek a mesék, elbeszélések, valamint a mozgáson és ritmuson keresztül való „tanulás” és gyakorlás. (Vekerdy Tamás: A Waldorf-iskola első három évének programjáról)*

Messzemenő hatása mutatkozik tehát annak, hogy a Waldorf-iskolában az **egészből, tehát egy-egy számból bontjuk ki az alapléteket**: a 12 az 3+9... de lehet 5+7, vagy 1+11 is stb. Ez a megoldás ugyanakkor segíti a **rugalmas gondolkodás** fejlődését is, megengedve, hogy az egyetlen megoldás helyett több is igaz lehessen.

Kilencéves koruk táján a gyerekek világhoz való viszonya döntő változáson megy keresztül: a világ, amely eddig az ő részük volt, átváltozik az **őket körülvevő világgá**. 3. osztályban a **teremtés története** a maga teljességében ábrázolja a Föld, a növények, az állatok és az ember eredetét. Amikor odáig jutunk, hogy a Paradicsomból való kiűzetés után az embernek „verejtékes munkával” magának kell megteremtenie a feltételeket a földi életéhez, a gyerekekkel - lóval, ekével - feltörünk egy darab földet, **búzát vetünk**, learatjuk, kicsépeljük a magot, megőröljük, s kenyeret sütünk a lisztből. Előttünk áll egy teljes, értelmes, átélt képben az ember és a természet viszonya. Eközben **mesteremberekkel** dolgozunk, hogy eltanuljunk tőlük a megfelelő fogásokat a természet-adta anyagok, a gyapjú, a bőr, a fűzfavessző, a vas, a fa stb. feldolgozásához. Év végén pedig elkészítjük az **osztály házát**, melynek archetipikusan alapja, ablakokkal áttört fala és teteje is van, és amibe az egész osztály befér. Ez **burkot, védelmet nyújtó biztos pont** lesz, melyből „kilépve” 4. osztálytól a Honismeret, majd a Földrajz tárgyak keretében elkezdjük megismerni a körülöttünk lévő világot.

4-6. évfolyam

A harmadik osztályban végzett tevékenységek iskolázzák a gyerekek intelligenciáját, a legtöbbet ezekből a valóságos helyzetekből tanulnak, ezek vezetik őket önálló következtetésekhez. Megkezdődik az élő környezet tudatos megismerése és az ember természetformáló szerepének megértése. Mindezek bevezetőül szolgálnak az élővilág következő évekbeli tudato-

sabb tanulmányozásához, valamint annak tudatalatti megerősítéséhez, hogy **a Földet óvó ökológia etikai alapja nem más, mint az emberek erkölcsi fejlődése.** Ugyanakkor a közösen végzett tevékenységek fontos hozadéka a gyerekek **együttműködési készségének** fejlődése és az **osztályközösség** összekovácsolódása.

„A Waldorf-iskolai természettani oktatás a 9. és 14. év között azon alapszik, hogy a gyerekekben ekkor még él a növényekkel és állatokkal való egyfajta ösztönös, belső rokonságérzet, így ekkor a gyerekek egy természetes érzésből kiindulva a növényekben és állatokban lelki tulajdonságok képeit keresik, amelyek számukra sokkal fontosabbak és érdekesebbek, mint azok a külső analógiák, amelyekkel általában traktálják őket. Így ezen keresztül – elsősorban művészi eszközökkel és a mesék, elbeszélések segítségével – tanítják őket.” (Gerbert Grohmann: Állattan és növénytan Rudolf Steiner pedagógiájában)

„10. életév körül kezdik a természeti világokba való reálisabb bevezetést; a természettan, botanika tanítása pedig csak a 12. életévtől kezdődik meg – de mindezt tevékenyen: a tanult és megfigyelt élővilág lerajzolása, megfestése domináns szerepet játszik (mert nem a szétboncolás, szétszabdálás az, ami a növényhez egy igazi viszonyt alakít ki bennünk).” (Jakob Streit: Nevelés, iskola, szülői ház és a Steiner pedagógia)

4. osztálytól az egyik szálon, a **Honismeret/Földrajz** epochákon a tanteremtől Európa határaiig eljutva ismerjük meg a körülöttünk lévő világot. Ezzel párhuzamosan a **Természetismeret** epochákon az emberből - mint a természet birodalmait önmagában egyesítő lényből - kiindulva és vele összefüggésben megismerjük az állatvilág jellemzőit, a növényvilágot, végül pedig az ásványok birodalmát. Hatodikban első természettudományos tárgyként belép a **Fizika**, ami a tudományok „specializálódása” felé mutat irányt, eközben pedig belép az ember környezet-átalakító és a környezetet használó tevékenységének gyakorlati, tevékenységeken keresztül való bemutatására alkalmas, és az addig elméletben tanultakat (állat-növény-ásványvilág és az ember) is magába integráló tárgy: a **Kertművelés.**

A Földrajz íve

A Waldorf-iskolában a földrajz tanítását úgy építjük fel, hogy **felkeltse a diák világ iránti érdeklődését,** és egyben **életbátorságot** is közvetítsen. Ehhez tartozik a Földnek, mint természeti környezetnek egyre jobb megértése, annak **életritmusával,** sajátosságaival. A **természeti környezet alapvetően meghatározza** az ott élő emberek életét, de egyúttal az emberek gazdasági és kulturális tevékenysége meg is változtatja azt.

Az emberi lény **térbeli tájékozódása,** léte a térben, jellegzetes fejlődési fokokon halad át. A Földrajz egyik feladata a gyermek térbeli tudatosságának erősítése. Ahogy ez a tárgy a kifelé forduló tájékozódást segíti, „testvér” tantárgya, a geometria, a belső térbeli tájékozódást fej-

leszti. A Földrajz tantárgy másik feladata a **tér és az idő összekapcsolása**, ami főleg a történelmi tanulmányokban jelenik majd meg.

A Földrajz **integráló tárgy**. Tanítása természetes, **indirekt** lehetőséget kínál a **morális erők fejlesztésére** is. Ha a gyermek megismeri az egymásmellettséget a térben, szeretetteljesebben fordul majd a „mellette lévő” ember (embertársa) felé is. Ezért a Waldorf-iskola módszertanában a földrajztanítás sarkalatos témái a következők: fizikai vagy természeti földrajz, társadalomföldrajz és belső vagy fejlődésföldrajz.

A fizikai vagy természeti földrajz szisztematikusan ismerteti a föld jelenségeit, felszínét, belső szerkezetét, valamint atmoszféráját. A társadalomföldrajz az ember környezetre gyakorolt hatásával, gazdasági következményeivel, valamint a földrajzi környezet sajátosságainak és az ott élő emberek társadalmi és kulturális fejlődésének viszonyával foglalkozik. A belső vagy fejlődésföldrajz azt elemzi, hogy **az egyének környezetük iránti tudatossága miként tükröződik abban, ahogyan a világot látják**. Célunk **integrálni ezt a háromféle megközelítést**.

Ahogy korábban láttuk, az első három osztály során a tanuló megismerkedik saját környezetével, az ott élő emberek által végzett munkákkal (pl. mesterségek – 3. osztály). Ezekben az években nagy szerepet kap a formarajz, a későbbi geometria előfutáraként, amely többek közt a gyermek saját testi viszonyainak megismerését is szolgálja. Az adott helynek és a környezetének a megértése két fontos lépés, amelyre ekkor válnak képessé a gyermekek, vagyis „én én vagyok, itt és ebben a családban, te meg te vagy, hozzám képest ott”. Miután ez kialakult, csak akkor képesek kilépni, és a körülöttük levő világot felfedezni. Ezért kezdődik a földrajz tanítása – a külső világról való tudatos tanulás értelmében – a 4. osztályban, amikor új módon ébred fel a gyermekben a kíváncsiság a környezete iránt.

A gyermek számára a **lakóhelye** a világ közepe, a **legfontosabb viszonyítási pont**. Az ahhoz való kötődésének erejétől, az „otthon biztonságától” függ majd, hogy később mennyire tud eltávolodni attól, hogy hogyan tud megismerni más tájakat, s mennyire tud otthonná válni a nagyvilág. 4. osztályban, az első Honismeret epochán ebből a megfontolásból indulunk a világ megismerésére a saját asztal, a tanterem, az iskola, a település és annak környezetének megismerésétől. Tesszük ezt a **térben**, mindezek bejárásával, illetve **időben**, a hely történetének megismerésével egyaránt. Eközben az „oldalnézeti” világból kiemelkedve, padra, vagy létrára állva elkészülnek az első „felülnézeti” képek - a majdani **térképek**, melyeket ha „jó irányban” akarunk tartani, akkor meg kell tanulnunk azok „betájolását”, ehhez pedig meg kell ismerkednünk az **égtájakkal** is.

9-10 éves kor táján a gyermeknek „egocentrikus vilásképe” van, vagyis a világ középpontjaként éli meg önmagát. A helyet ismeri, ahol él és mozog, „honismerete” van. A világot ebből a középpontból kiindulva fedezi fel, egyre messzebb és messzebb merészkedve, a világ egyre nagyobbá válik, koncentrikus módon tágulva, „koncentrikus vilákképpé”. A helyi polgárrá és a világpolgárrá válás párhuzamosan történik. Az ismert világból indulva az ismeretlen felé halad, majd visszatér az ismertbe. Ez a felfedezés útja. Ezen az úton 5. osztályban a Kárpát-medence, 6. osztályban pedig Európa a következő állomás.

A gyermeknek segítenünk kell abban, hogy minden **félelem nélkül** helyezkedjen bele a világba. Ebben az időszakban ezért nem beszélünk még semmilyen környezeti problémáról. Ezzel együtt előfordulhat, sőt valószínű, hogy más forrásból eljutnak a gyerekekhez félelmet keltő információk. Ezeket ekkor - és később is - érdemes konkrét tevékenységekbe „kivezetni”, például: „igen, gyűlik sok hulladék a világban, de mi szelektíven gyűjtjük őket és akkor az ehhez értő emberek újra felhasználható dolgokat tudnak készíteni belőlük”. A **pozitív folyamatok megerősítésének** szándékával, nem pedig a környezeti ártalmak tudatosításával kell a jó szokásokra ösztönöznünk. Ha a gyermek meg tudja élni „*a világ jó és szép*” oldalát, ha kialakul benne a bizalom és az elkötelezettség, akkor később, igazságérzetének felébredésével, lesz elég ereje és bátorsága, hogy a felelősségérzete tenni akarással párosuljon. Összegezve elmondhatjuk, hogy 12 éves korig a földrajz tanítás feladata, hogy **közelebb hozza a Földhöz a gyerekeket, megszerettesse velük és tudatosítsa bennük a környező világot.**

A gyermekkoruk középső periódusában lévő gyerekek számára szóló földrajztanítás megkívánja, hogy **tapasztalatokon és élményeken alapuló tényekkel** ismertessük meg őket. Meg kell ismerniük a világ egy darabkáját, de oly módon, hogy **az ismeretekhez átélhető érzések is** kapcsolódjanak. Ennek során az oksági összefüggéseknek még a háttérben kell maradniuk. A 4. osztályban a Honismeret tanítása során bevezetett ismeretanyagot 5. osztályban kiterjesztjük a Kárpát-medencére.

A pubertás kor kezdete szükségessé teszi, hogy egy kicsit eltávolodjunk a saját otthonunktól, hogy majd más szemmel tudjunk újra ránézni arra. 6. osztályban tovább tágul a koncentrikus világgép, Európával ismerkedünk meg. Mielőtt azonban ebbe belemélyednénk, egy kis világföldrajzot tanulunk, rátekintünk a teljes Földre, illetve itt tárgyaljuk a csillagászatnak a Földdel és az évszakokkal kapcsolatos vonatkozásait. Megismerkedünk az éghajlati földrajz alapjaival, **az éltető nappal és vízzel**, illetve ezek megjelenésével attól függően, hol vagyunk a Földön.

A Természetismeret íve

A Waldorf-iskola természettudományos nevelésének alapja a vizsgált **jelenségek lényegének megismerése**. Ehhez a legfontosabb, hogy a tanár **ne kész definíciókat közvetítsen** a gyerekeknek, hanem törekedjen arra, hogy a tanulók minél szélesebb körben szerezhessenek **érzékszervi és átélhető, gyakorlati tapasztalatot** a jelenségek megismerésekor. Ezek a személyesen átélt tapasztalatok fognak belső átéléssé mélyülni, és ezt hatja át a gondolkodás ereje. A tanulók így képessé válnak a jelenségek objektív, elfogulatlan megfigyelésére, az okok és magyarázatok megtalálására. Mivel nem kész tudást kapnak a világról, hanem **kutató módon** közelítenek hozzá, a természettudományos vizsgálatok során újabb és újabb **kérdések** merülnek fel bennük, kinyílik az érdeklődésük. A Waldorf-pedagógia arra törekszik, hogy olyan fiatalok hagyják el az iskolát, **akiknek kérdéseik vannak, akik kritikailag használják a tudományokat**, és akik között vannak olyanok is, akik majd hozzá is tudnak tenni valami újat az eddigi tudományos ismeretekhez és szemlélethez.

Ez a folyamat 4. osztályban az Állattan epochával indul, ahol az állatok és az ember összehasonlításával olyan szempontokat adunk a gyerekeknek, melyek segítségével értően tudják a környezetükben előforduló állatokat, azok életét **megfigyelni**. A vizsgálódások során ugyanakkor saját magukról is kapnak egyféle képet. Az állatok testi jegyeinek, viselkedésének és környezetükhöz fűződő viszonyának alapos megismerése ebben az életkorban meg tudja erősíteni a gyerekek velük való - amúgy is szeretetteljes - kapcsolatát.

5. osztályban a Növénytan megjelenése fontos lépés a **megfigyelés és a gondolkodás fejlődésében**. A kamaszkor viharai előtt ez egy olyan nyugalmi időszak, mely alkalmas a higgadt megfigyelésekre, a növényi formák sokaságának és szépségének elmélyült átélésére. Ebből a lelki hangulatból táplálkozva megerősödhet a **Föld, mint élő organizmus iránti tisztelet**.

A növényeket **a tájjal, a talajjal és az éghajlattal összefüggésben** vizsgáljuk, amire a cserepes, illetve a lepréselt növények nem alkalmasak. A növényre jellemző folyamatok **ebből az összekapcsoltságból** – a Nappal, a levegővel, a talajjal, a rovarokkal – **érthetőek meg igazán**, így juthatunk a formák sokféleségének **érző megértéséhez és tiszteletéhez**. A növényi formák metamorfózisának megfigyelése nem pusztán érzékszervi megfigyelés, hanem belső nyitottságot is fejleszt a folyamatok érzékelése irányában.

6. osztályban összekapcsolódik mindaz, amit korábban az állatokról és a növényekről tanultunk, az ásványok világával. A kőzetek és az ásványok megfigyelésével jutunk a természetnek az embertől legmesszebb eső területére.

A Kertművelés belépése

Akkor, amikor eddig jutunk a természettel kapcsolatos tanulmányokban, belép az a tárgy, melynek keretében a korábban tanultak egymással összefüggésben, a gyakorlatban is megje-

lennek, ahol az állatvilág, a növények és az ásványok birodalma teljes komplexitásában mutatkozik meg: a kertművelés. Ennek során az **oksági összefüggéseket**, melyek ebben az életkorban már előtérbe kerülnek, működés közben érthetik meg a gyerekek. A gyakorlatban, a **heti rendszeres munka során** megjelenik és átélhetővé válik előttük a talaj, a táj és a klíma kapcsolata és az, hogy mit jelent az ember számára a környezet ápolása. Növekvő érdeklődésük a szociális kapcsolatok iránt jó alapot adhat a felelősségérzet kialakulásához, amit az élő környezettel való munka csak megerősít. Ez a tárgy az egészséges életvezetéshez és a fenntarthatóságra neveléshez is sok szálon kötődik, talán ez is az oka annak, hogy a Waldorfpedagógia kiemelt jelentőséget tulajdonít neki.

Az **iskolakert**, mint szabad tér az iskola szerves része. A diákok a kertben **heti rendszerességgel** végzett tevékenységek során átélhetik **az évjárás nagy ritmusait**. Ez kihívást és örömet jelent számukra, s lehetőséget ad saját lehetőségeik felismerésére. A kertművelés oktatásának súlypontja elsősorban a gyakorlati munka, ezen keresztül válik érthetővé a gyerekek számára, hogy mit is kell és lehet tennünk a növények jó és kiegyensúlyozott fejlődéséért. **Az élő környezettel való találkozás és tapasztalatszerzés** elengedhetetlenül fontos a felelős életvitel kialakítása szempontjából. A gyerekek elsajátítják az alapvető kerti munkákat, megtanulnak balesetmentesen bánni a szerszámokkal. Megtanulják és tapasztalják, hogy a komposztálással **hogyan növelhető a talaj termékenysége**. Megismerik a kert élővilágát, miközben saját maguk termelnek zöldséget, gyümölcsöt, virágot. Mindezek olyan képességek kibontakozását segítik elő, melyek az ember által alakított természeti világhoz való megfelelő kapcsolódásukhoz szükségesek, megmutatva, hogy hogyan alkothat életközösséget a növény, az állat és az ember.

A Kertművelés nem csupán egy különálló tantárgy a többi között, hanem **sok szállal kapcsolódik a történelemből, földrajzból, irodalomból tanultakhoz**. Az igényes kerttervezésnél felhasználhatók a geometriában tanultak. Az ásványtani ismeretek jó alapot szolgáltatnak a talajvizsgálathoz, biológiából a szaporodás, növekedés, fejlődés fázisai, valamint az elfogyasztható növények táplálkozás-élettani szerepe játszik fontos szerepet.

Az első „igazi” természettudományos tárgy: a Fizika

A tényleges tudományos ismeretek oktatása a gyermek olyan életkorában kezdődik, amikor szert tesz arra a képességre, hogy **oksági összefüggéseiben szemlélje** a világot, és amikor ezek az ismeretek a gondolkodási képesség fejlesztésére szolgálnak. Ez 12 éves kor, a hatodik osztály környékén következik be.

A kísérleti úton nem vizsgálható modellek helyett ebben az esetben is az **érzékelésen és megfigyelésen** alapuló megközelítési és gondolkodási utat választja a Waldorf-iskola. A vizsgált

jelenségekkel kezdetben igyekszünk **érzelmi kapcsolatot** kialakítani a gyerekekben. Később a tapasztalatokat meg kell tisztítanunk a **szubjektív elemektől** azzal a céllal, hogy már csak a **lényeges belső minőségek** álljanak előttünk és váljanak **megragadhatóvá** a megértési tevékenység számára. Mindezek miatt a tudományos ismeretek tanítása a Waldorf-iskolában **az érzékelés minőségéből indul ki, érzékelés-orientáltak** mondható, aminek jelentősége van a mentális és lelki egészség fenntartásában is. Hatodik osztályban a hétköznapi életben minket körülvevő, legáltalánosabb fizikai „tüneményeken”, a hang, a fény, a hő és a mágnesesség jelenségein keresztül kezdjük mindezt gyakorolni.

7-9. évfolyam

Hetedik osztályban a **földrajz tanítása** kiterjed az egész Földre, a természettudományok közül pedig új tárgyként belép az eddig még nem tárgyalt két tantárgy, a **Biológia és a Kémia**. Ezzel párhuzamosan folytatódik a **Kertművelés**. Ha lehetőség van rá, 7. osztályban megtörténik az első komolyabb, osztálykeretben zajló, de iskolán kívüli munka, az **Állattenyésztés gyakorlat**, mely a Kertműveléshez hasonlóan integrálni képes az eddig tanult földrajzi és természettudományos ismereteket. Ezek szerves folytatása, illetve összegzése lesz 9. osztályban a **Mezőgazdasági gyakorlat**.

A Földrajz íve

7. osztály környékén következik be az a változás, amely a felnövekvő gyermekkel éppúgy megtörténik 12-13 éves korában, mint a felfedezések korának emberével: **vágy** ébred arra, hogy **túl jusson az adott környezetén**, hogy új helyeket, embereket ismerhessen meg. Ez az ismeretlen iránti vonzódás az emberben élő mély érzés, mely fontos hajtóereje az új dolgok felfedezésének. Figyelmünk most kiterjed az egész földre, **valamennyi kontinensre**, és ez által egy újabb rálátás születik meg a fiatalban. A „hon-ismeret” átalakul „Föld-ismeretté”. A gyerekek szellemi-lelki változásainak megfelelően ebben az időszakban áthelyeződik a földrajz tanítás súlypontja is. Fontosak lesznek azok a témák, melyek a közvetlen környezetünk-ből kiindulva bemutatják, hogy miként használja – **gazdaságföldrajzi** értelemben – az ember a különböző földrajzi és éghajlati adottságokkal rendelkező területeket. Erősen kötődik ide az **anyag- és energiatakarékos szemlélet kialakítása** (közlekedés, fűtés, csomagolás, étkezés, szelektív hulladékgyűjtés, újrahasznosítás stb.).

Ahogy a külvilágban egyre otthonosabban érzi magát a gyermek, egyúttal belső magabiztosága is erősödik. Ezért előnyös olyan idősokra tenni a földrajz epochát, amikor változás van a természetben (ősszel vagy tavasszal), mert a **figyelmünk ilyenkor kint is, bent is** jelen van. A **térbeli tájékozódási képesség** mélyebb rétegei ébrednek fel a földrajz tanítás során. Ennek

érdekében folyamatosan sok térbeli érzékelési feladatot kapnak a diákok, térkép nélkül és annak segítségével is.

Ettől az évtől kezdve a **tudományos módon, a már ismert jelenségeken keresztüli megközelítésen** van a fő hangsúly. A „**racionalizáló szem**” időszak az. **Megfigyelés, és az ebből való következtetés** zajlik. Nemcsak leírunk egy-egy helyszínt, jelenséget, hanem összehasonlítjuk a már ismerttel, kiválasztott szempontok szerint. Az **összehasonlító** módszertani érzékenységet fejlesztjük. Ezen a módon felfedezve egy új területet, a diák **magáénak érezheti a számára új vidékeket is**, mert az **ő korábbi - lakókörnyezetére, ill. saját hazájára vonatkozó - megfigyeléseiből indulunk ki**, melyekben aktívan részt vett. A belső és a külső kép együtt mozog benne. Az egy helyhez való kötődéstől így eljuthatunk a **bármely helyhez való kapcsolódás** képességéhez, illetve a lényeg meglátásához. A **legalapvetőbb földrajzi nevek** megtanulása fontos feladata az általános iskolai éveknél. Ez könnyen bővíthető a későbbiekben, viszont az alapok hiányát nehéz pótolni.

A felfedezések témaköréhez kapcsolódva **csillagászzal** is foglalkozunk ebben az évben. A látható égbolt égitestjeit tanulmányozzuk, bolygókat, csillagképeket, a Holdat. Megismerjük a ptolemaioszi és a kopernikuszi világképet. Ez érzékelteti a gyerekekkel, hogy a Földről és az Univerzumról kialakított kép **folyamatos változáson ment és megy át**, és egyáltalán nem örök időkre kőbe vésett, megváltoztathatatlan rendszer.

Mivel egyre szorosabb kapcsolatba kerül a világgal, a 8. osztályos fiatal **magáénak érzi a világ problémáit**. Ez fordítva is igaz, hiszen saját problémáját a „világ” problémájaként éli meg. Így különösen a földrajztanításban kell ügyelni az „**én és a világ**” kölcsönhatására. A 8. osztályos földrajztanítás másik megközelítése az, hogy hol fordulnak elő **metamorfózisok, polaritások és megerősítések a földrajzi jelenségekben**. 8. osztályban a Föld különböző területeinek **kulturális viszonyai** kerülnek jobban előtérbe. A 13-14 éves gyerekek fizikai fejlődésében leginkább a csontrendszer változása dominál, és ezzel párhuzamosan a korábbinál sokkal erőteljesebben jelen a fizikai világban. Ennek ellensúlyozásaként foglalkozunk a népek sajátosságait adó **lelki karakterrel, kulturális viszonyokkal**. Hasonló célt szolgálnak az időjárásra és annak változásaira vonatkozó tanulmányok.

A 9. osztályos földrajz tanulmányok során majd - a testben érvényesülő nehézség ellensúlyozására is - újra teret kap az időjárásra, a felhőkre felfelé tekintő könnyűség. Eközben eljön az ideje, amikor már **szembe tudnak nézni** a környezetet károsító hatások tényével. A környezettudatos magatartás kialakításának fontos lépése, hogy megismerkednek a fenntarthatóság egyre több szempontjával, gyakorlati kérdésével. Itt kell, hogy **összekapcsolódjon a Földrajz és az új Fenntarthatóság tárgya**.

A természettudományok íve

Az utolsó általános természetismereti tárgy - a hatodikos Ásványtan - után hetedikről a Fizika mellé belép a Biológia és a Kémia is.

Biológiából, ahogy negyedik osztályban a Természetismeret esetében is, újra **az emberrel**, az ember **egészségével**, ezen belül pedig az **egészséges táplálkozással** foglalkozunk. Ez az életkor nyújtja az utolsó lehetőséget arra, hogy ezekről a témákról még a később erősebben megjelenő **egoizmus jelenléte nélkül** tudjunk beszélgetni. Nyolcadik osztályban, a 14 éves kor, a megnyúló és elnehezülő végtagok időszakában a mozgásszervrendszerrel, azon belül a **csontrendszerrel** kezdjük meg a részletesebb **anatómiai** tanulmányokat. Ide kapcsolódik, megelőzve a Biológiát, a **Fizika hetedikes anyaga, a mechanika**. Ennek keretében, az „egyszerű gépek” használatának és működésük tudatos megfigyelése során megismerkedünk azokkal az erőkkel, melyek **testünkre is hatnak**, s melyeket sokszor oly’ nehezen győzünk le a végtagjaink mozgatása során. Később, nyolcadik osztályban, a fizika eltávolodik az embertől, ott hidromechanikával és az elektromosság részletesebb megismerésével foglalkozunk.

A Waldorf-iskolákban a **kémia tanításának** módszertana nagyban eltér a hagyományosan megszokottól. Ez nem a hagyományos módszerrel szembeni bizalmatlanság, az azzal egyet nem értés miatt van, hanem mert a tartalmat és a módszert **a gyermek lényének fejlődéséhez igazítja**, nem pedig az általánosan elterjedt szaktudományos logikához. A kémia tanításának itt tehát nem szakmai, hanem pedagógiai célja van. Ez természetesen nem zárja ki, hogy a tudomány ezen ága iránt érdeklődő fiatalok tájékozottak legyenek ebben a tudományágban is, de **igyekszik elkerülni**, hogy a kémiatudomány nevében **elidegenedjenek** magától a kémiától, vagyis a világot felépítő anyagoktól és azok egymással való kölcsönhatásaitól. Ennek érdekében a kémiával való foglalkozás **a fiatalok által jól ismert anyagokkal és változásokkal** kezdődik. Az újdonság először csak a szempontokban és a vizsgálati módszerekben rejlik. A kémia úgy jelenik meg, mint **az ember és az ismert környezet frissen felfedezett viszonya**. **Jelenségekből indulunk ki**, az elméleteket és modelleket később ezekből vezetjük le abban az életkorban, amikor a tanulók már pontosan **meg tudják különböztetni a valóságot a valóságot leírni próbáló elméletektől**. E két dolog különválasztása rendkívül fontos **a modern tudományos gondolkodás kialakításában**, amihez megfelelően érett gondolkodás és elegendő tapasztalat szükséges.

Hetedik osztályban a kémia még nem szigorúan analitikus, sokkal inkább az **összefüggéseket tanulmányozza**, mintsem az alkotóelemeket. A vizsgálatok közben elsősorban a **tanulók megfigyeléseire, élményeire támaszkodva** építkezünk, nem pedig a mérésekre.

Nyolcadik osztályban a kémiatanulás kiindulópontja a **táplálékot készítő ember**. Ebben az évben az emberi táplálkozáshoz használt szerves anyagok kémiájával ismerkedünk, ami a hetedik osztályos Egészség- és táplálkozástan epocha folytatásának is tekinthető. Mindezek szorosan kapcsolódnak a Kertművelés órák tevékenységeihez és elméleti anyagához. Látható, hogy **az ember és környezetének viszonya, a környezet megóvásának értelme és értéke** így a gyakorlatban, magától értetődő formában jelenik meg a felnövekvő fiatalok számára.

A Kertművelés íve

Ennek az életkornak jellemzője a külső aktivitás és a dinamikus belső állapot. A fizikai változások általában megelőzik a lelki fejlődést. A fiatalok figyelmét a külső világra kell irányítanunk arra ösztönözve őket, hogy egyéni szociális felelősségüket megértve és felvállalva **merjenek kezdeményezni**. A Kertművelésben 7. osztálytól **hangsúlyossá válnak a fenntarthatóság szempontjai**, a Kertművelés órák és a különböző gyakorlatok innentől fontos hordozói lesznek az ökológiai szemléletnek. Amennyiben lehetőség van rá, ezt erősíti 7. osztályban az **Állattenyésztés gyakorlat**, mely lehetőséget nyújt a Kertművelés során tanultak kiegészítésére, az állatok tulajdonságaival, szükségleteivel, gazdasági szerepével, illetve az ökológiai körforgásban betöltött szerepével történő foglalkozásra - konkrét **gyakorlati tevékenységeken** keresztül.

A diákoknak fel kell ismerniük, hogy az ökológiai gazdálkodásban mekkora szerepe van a **sokszínűségnek**. Emellett - lehetőség szerint - úgy kell kialakítanunk az iskolakertet, hogy **illeszkedjen az adott tájba**.

A Biológiából 7. osztályban tárgyalt **egészséges táplálkozás** előfeltétele a **talaj, a növények és az állatok egészséges kapcsolata**. Szóba kerül az egyes növények táplálkozásban betöltött szerepe. Hangsúlyos szerepet kap a **gyógynövények** ápolása és felhasználása. Az újonnan belépő Kémia 7. osztályban a savak és lúgok tárgyalásával (savas és lúgos talajok), 8. osztályban pedig a **szerves élelmiszer kémia** tanításával kapcsolódik a Kertműveléshez.

Elvárt eredmények a 8. osztály végén

Mint láthattuk, a Fenntarthatóság tárgy tanterve 1-8. osztályban más tantárgyak keretében, „rejtett” módon valósul meg. Ezzel együtt ahhoz, hogy 9. osztályban már tanórai keretben, különálló tárgyként tudjunk foglalkozni vele, szükséges, hogy az első nyolc évfolyamon ezt megalapozzuk. Az alábbiakban összegyűjtjük azokat a viszonyulásokat, készségeket, képességeket és információkat, melyek szükségesek lehetnek a fenntarthatóságra nevelésben történő eredményes továbblépéshez. Úgy gondoljuk, a Waldorf-iskola első nyolc évének tanterve, ahogy ezt a fentiekben bemutattuk, alkalmas arra, hogy a gyerekek, fiatalok az évek során megszerezzék az alábbiakban összegyűjtött kompetenciákat. Ha pedig ez így van, akkor azt

gondolhatjuk, hogy a Waldorf-iskola - az életkor által adott lehetőségeken belül, alap szinten - már 8. osztály végére felkészíti diákjait a fenntarthatóság szempontjainak megfelelő életvezetésre.

Viszonyulások (attitűdök)

- a „világ jó” és „a világ szép” alapérzése
- nyitottság, öröm és rácsodálkozás a világ pozitív jelenségei felé
- a Föld, mint élő organizmus iránti tisztelet
- a természet, benne az ember szeretete és megbecsülése
- az év ritmusának és az ünnepkörnek a belsővé válása
- a sokféleség elfogadása és támogatása
- igény saját határaink folyamatos tágítására
- kíváncsiság, az új megismerésére való hajlam
- a világképek, világmagyarázatok változására való nyitottság
- az alkotásra való hajlam
- életbátorság

Készségek, képességek

- érzékelés fejlettsége, gyakorlottsága
- megfigyelési készségek, ebben a szubjektív elemek kiszűrésének képessége
- ok-okozati összefüggések felismerése, következtetés
- nagyobb összefüggések átlátása
- a megismert fogalmak rugalmasan történő kezelése
- a megfigyelt jelenségek, illetve saját gondolatok érthető bemutatása
- egészséges testkép, önkép
- egészséges, biztonságos mozgás
- tájékozódás térben és időben
- áhítat képessége
- egészséges moralitás

Tudás, információ

- egészséges ön-ismeret
- alapszintű, de biztos tudás Földrajzból és a természettudományos tárgyakból
- a Kertműveléshez és az Állattenyésztés gyakorlathoz kapcsolódó gyakorlati ismeretek

- az egészséges életvezetéshez, azon belül a táplálkozáshoz kapcsolódó ismeretek
- a táplálkozáshoz, öltözködéshez, lakhatáshoz (világítás, fűtés, vízhasználat stb.), hulladékkezeléshez, közlekedéshez kapcsolódó környezetvédelmi szempontok és alternatívák ismerete

3.3 A Fenntarthatóságra nevelés tanterve a Waldorf-iskolák 9-12. évfolyamán

9. osztálytól az iskola által választott megoldással, már tanórai keretben is történhet a Fenntarthatóság tárgy tanítása. Ehhez a tanterv *1. Függeléké*ként szereplő táblázat nyújt segítséget. Itt **9. és 12. osztályban külön tárgyként is** szerepel a Fenntarthatóság, ezen kívül pedig minden évfolyamon, számos tárgy esetében mutatjuk be, hogy azok keretében, az adott évfolyamon, a Fenntarthatósághoz kötődő mely tartalmak tárgyalását javasoljuk. A felső tagozatos tanterv tehát alapvetően a táblázatból olvasható ki, melyhez az alábbiakban csak néhány kiegészítő gondolatot fűzünk.

A környezeti problémák eredményesen csak a gazdasági és társadalmi összefüggések figyelembevételével közelíthetők meg. Emiatt a fenntarthatóság pedagógiájának alapja egy komplex szemléletmód, globális gondolkodás, társadalmi érzékenység kialakítása, ami feltételezi a társadalom és természet kölcsönhatásainak, összefüggéseinek ismeretét - a **rendszer szemléletet**. Ezen alapok elsajátítása aktív részvételen alapuló, ún. **felfedezettő pedagógiai módszerekkel** lehetséges, melyek segítik a különféle nélkülözhetetlen kompetenciák kialakítását is. Mindezek figyelembevételével a fenntarthatóság nem tanítható a többi tantárgytól elszigetelve. Minden helyzetben törekszik a problémák komplex vizsgálatára, a megoldáskeresésre, az aktív részvételen alapuló kooperatív módszerekre, elősegítve a szabadság és felelősség kettőségének megfelelő kezelését, és a társadalmi felelősségvállalást.

A fenntarthatósághoz tartozó témák jól kapcsolhatók különböző tantárgyakhoz, ami lehetőséget biztosít **folyamatos jelenlétükre** a tanulmányok során. Ezt a folyamatos jelenlétet segíti az iskolai környezet is, ahol - optimális esetben - a pedagógusok és más munkatársak viselkedése, hozzáállása, az iskola működtetése, a rendezvények szervezése is mintaként szolgálhat a fenntartható életformához. Fontos elérni, hogy ez alapvetésként, készségként épüljön be a diákok, rajtuk keresztül pedig a családok életébe is. A Waldorf-iskolában szoros a kapcsolat a szülőkkel, családokkal, ami lehetőséget biztosít arra, hogy őket is bekapcsoljuk ebbe a „munkába”. Ennek is több formája lehet: szülői estek, kalákák, adománygyűjtések, ünnepek stb. Támogathatja célkitűzéseinket, ha folyamatosan reagálunk az aktuális történésekre, a diákok mindennapjaiban megjelenő kérdésekre.

A Fenntarthatóság egyfajta **szintetizáló tantárgy**: összerendezi azt, amivel a diákok tanulmányaik során, tudatosan, vagy csak egyszerűen a mindennapi életben találkoznak. Ez lépcsőzetesen fejlődik az évfolyamok előrehaladtával, követve az életkori „terhelhetőséget”, befogadókészséget és cselekvőképességet, míg végül a **tantárgyak egy rendszerré** állnak össze.

A fenntarthatóság pedagógiája lehetőséget nyújt különböző gondolkodási képességek (kritikus gondolkodás, szempontváltás, döntési képesség stb.), illetve egyes szociális kompetenciák (konfliktuskezelés, empátia, társadalmi részvétel, együttműködés, felelősségvállalás, érzelmi önkontroll, önismeret stb.) kialakítására, fejlesztésére. E kompetenciák fejlesztésének alapvető módszerei: modellnyújtás, problémamegoldás, megerősítés, szerepjáték, történetek megbeszélése (Zsolnai Anikó alapján). Fontos célkitűzés a kongruencia, az önazonosság kialakítása, hogy a fiatalok az iskolából kikerülve is hitelesen tudják képviselni a kialakult értékrendet.

Vannak átadható, fejleszhető, ún. „sikerkompetenciák” (power skills), melyeket gyakran „soft skill”-ként vagy „21. századi kompetencia”-ként emlegetnek. Ilyenek a kommunikáció, kritikai gondolkodás, együttműködés, kreativitás, alkalmazkodóképesség, vezetési képesség, digitális eszközhasználat. Fejlesztésük kulcsfontosságú, és e tárgy erre remek lehetőségeket teremt, csakúgy, mint az érzelmi intelligencia ápolására.

Elsődleges kérdésként merül fel a fenntarthatóság kapcsán, hogy hogyan tudjuk úgy megismertetni annak szempontjait a gyerekekkel, fiatalokkal, hogy az **ne okozzon szorongást**, hogy ne tegyük túl korán a vállukra „a világ súlyát”. A tárgy tanítása során alapelv, hogy nem a félelem, a szorongás felkeltésével motiválunk az azzal való foglalkozásra, hanem a tudatosságon és a kreativitáson keresztül, amivel **megoldásokat keresünk**. Nem a környezeti problémák, hanem a jó gyakorlatok, a helyes magatartás felől közelítjük a különböző területeket - tehát egyfajta **„pozitív pedagógia”** követésével -, ezzel megelőzve a tehetetlenség, a szorongás érzésének kialakulását. Az aktív tanulási módszerek használata lehetőséget teremt arra, hogy közösen, együttműködve találjunk jó megoldásokat a különböző problémákra.

A szokások erejét kihasználva új rutinokat építünk be a mindennapokba. Kiemelt szempont a rövidtávú személyes előnyök és a hosszútávú, térben és időben távoli, globális, közösségi hátrányok szembeállítása. A diákok részvétele az iskola környezetének rendben tartásában, eszközök újrahasznosításában, karbantartásában, illetve a rendezvények körültekintő szervezésében és lebonyolításában mind-mind azt segítik elő, hogy a környezettudatosság természetes része legyen a mindennapjaiknak. Ezek a tevékenységek ugyanakkor támogatják a tanórakon érintett témakörök feldolgozását is.

Az alsóbb évfolyamokon a Fenntarthatóság, mint „rejtett tanterv”, később pedig a tantárgyak együttműködése **feloldja a különálló területek közötti határokat**, és segít étellel megtölteni a tantárgyakat.

9. osztály

Amennyiben ezt az óraszámok lehetővé teszik, 9. osztályban először kap saját **(szak)órakeretet** a Fenntarthatóság tárgya.

A 7. évfolyammal kezdődő és a 9. évfolyamra átnyúló harmadik hároméves ív első időszakáról, illetve annak a 9. évfolyammal való kapcsolatairól az előző fejezetben írtunk. 9. osztályban tudatosítjuk, összefoglaljuk az eddig tanultakat, ezzel megalapozva a felső tagozaton a fenntarthatósággal kapcsolatban zajló munkát.

A legnagyobb változás a korábbi évekhez képest az, hogy már nem csak indirekt módon, a lehetséges megoldásokon, tevékenységeken keresztül, illetve a diákok által feltett kérdésekre válaszolva jelenítjük meg a fenntarthatóság egyes problématerületeit, hanem - gondos kiválasztás után, - már **tudatosan eléljük tárunk** egy-egy ilyen nehézséget.

Ahogy eddig is, ezután is elsődleges feladatunk a **pozitív megközelítés**. Azt mutatjuk meg, amit a fiatal maga meg tud tenni, ami számít, amire hatása van, ami az életében nap mint nap előkerül és amiben van lehetősége döntésre. Ennek megfelelően a környezeti probléma bemutatásával párhuzamosan rögtön mutatnunk kell egy javaslatot, pozitív példát, alternatívát is - a gyakorlatba történő átültetéssel, a megélés lehetőségével.

Emellett az „élmények - érzelmek - kötődés mesterhármására” építve továbbra is nagy hangsúlyt kap a természeti szépségek megismertetése, felfedeztetése, amivel azt **az érzést támogatjuk, hogy érdemes óvni, védeni**, fenntartani ezt a világot. Igyekszünk tehát megelőzni a természettől való - napjainkban egyre terjedő - elidegenedést. Sokat segíthet ebben az iskolán kívüli tevékenységként végzett **természetvédelmi munkában** való aktív részvétel.

10-12. osztály

Ezek az évfolyamok az érettségire való felkészülést a fakultációs órák segítik, melyeken a konkrét érettségi témaköröket vesszük végig. Emellett a különböző **közismereti és gyakorlati tantárgyak** keretében összefüggéseiben tárgyalhatók a fenntarthatóság különféle részmakörői, melyek egyrészt erősíthetik a tantárgyak saját elsajátítandó tananyagát, másrészt a fenntarthatóság lehet köztük egy olyan elem, amely „kovászként” egységgé kapcsolja össze őket. Ezeket a különböző tárgyakban megjelenő tartalmakat az *1. Függelékben* található táblázatban gyűjtöttük össze.

Ahogy a Földrajz tárgyon belül is, úgy a fenntarthatósággal kapcsolatban is a 12. osztályban javasolt a **globális problémák és a globális összefüggések** tárgyalása. Mindenképpen meg kell, hogy jelenjenek itt is a lehetséges válaszok. Ennek egyik módja, hogy bemutattunk **szakembereket, szervezeteket**, akik a fenntarthatóság érdekében dolgoznak. Cégeket, akik a fenntarthatóság figyelembevételével érik el céljaikat. Eredményeket, melyeket az elmúlt időszakban elért az emberiség. Mindezt segíti, ha lehetőségünk van **helyi, országos, ill. nemzetközi programokba, kampányokba** bekapcsolódni.

A 12. év elején egy „**miniprojekt**” keretében feldolgozhatják a tanulók saját **lakóhelyük** egy természetvédelmi vagy környezetvédelmi problémáját. Megvizsgálják eközben, hogy hogyan jelenik meg ugyanez a probléma **regionális, országos és világszinten**. Milyen ok-okozati összefüggések mutatkoznak meg és milyen megoldási lehetőségeket találhatunk. Ez egyaránt támogatja a fenntarthatósággal kapcsolatos fejlesztendő kompetenciák kialakulását, a tizenkettedikes évesmunka felkészülést és a fenntarthatóság érettségihez tartozó projektet is.

Elvart eredmények a 12. osztály végén

- annak megélése, hogy „a világ igaz”
- gondolkodási képességek: kritikus gondolkodás, rugalmas gondolkodás, szempontváltás, döntési képesség
- szociális kompetenciák: önismeret, érzelmi önkontroll, empátia, konfliktuskezelés, együttműködés, felelősségvállalás, alkalmazkodóképesség, vezetési képesség stb.
- a „szükséglet” és az „igény” megkülönböztetése
- társadalmi részvétel
- kongruencia (önazonosság)
- kreativitás
- belsővé, természetessé vált figyelem a fenntartható megoldásokra
- előadókészség (színdarabok, éves munka előadások, hünnepek stb.)
- egyes ruhadarabok, használati tárgyak, eszközök elkészítése, javítása
- kezdeményezőkészség
- szervezőkészség
- a diákjogok, az állampolgári aktivitás alapjainak ismerete
- a valóságos dolgok megkülönböztetése, elkülönítése az elméleti modellektől, lehetőségektől

- a 8. osztályig kialakult nyitottság, öröm és csodálat mellett a kritikus gondolkodás kialakulása a világ negatív jelenségei irányában

A továbblépés lehetőségei

A fentiekén túl a következő területeken látunk kiegészítési, előrelépési lehetőségeket a fenntarthatóságra neveléssel kapcsolatban:

- Rátekintés a saját **intézmény gyakorlatára** a fenti tanterv alapján: mi és hogyan valósul meg? (pl. Kertművelés, különböző gyakorlatok);
- **A szülőkkel való közös munkában**, pl. szülői esteken, iskolai rendezvényeken e szempontok hangsúlyosabb megjelenítése;
- **Az intézmény működésének zöldítése** (vízhasználat, fűtés, hulladékkezelés stb.);
- Rátekintés a **tanulási környezetre**, zöldítés, ahol szükséges;
- A diákok által is szervezett **rendezvényeken** e szempontok hangsúlyos megjelenítése (pl. bazar, szalagavató, büfé szervezésénél a felhasznált alapanyagok és a hulladéktermelés kérdése), akár projektfeladatként. Például egy **fenntarthatósági munkacsoportot** is alakíthatnak a diákok, akik az események szervezésénél tervet készítenek, majd a megvalósítás során felügyelik, hogy a fenntarthatósági szempontok érvényesüljenek;
- **Erdei iskolák, táborok;**
- **Télen a Kertművelés órák** időkeretét lehetne hasznosítani kis projektekre, intézményzöldítési feladatokra, praktikákra;
- A Kerettantervben választhatóként szereplő **Erdőjárás tárgy** programjának beillesztése az alsó tagozatos tevékenységek közé;
- Projektek, témahetek;
- Éves munka téma;
- Pedagógus-továbbképzések, műhelymunkák, konzultációk a témában.

A **jó gyakorlat gyűjtemény** [itt](#) érhető el. Az **ajánlott szakirodalom / hiteles források gyűjteménye** pedig [itt](#) található.

Felhasznált források

David W. Orr (2000): Újragondolt oktatás. Liget Műhely, 2000. február

Erazim Kohák (2000): Az ökológiai tapasztalat változatai. In: Lányi András (szerk.): Természet és szabadság. Budapest, Osiris, 86-100.

- Fritjof Capra (1994): A newtoni világ-gépezet. In: Tillmann J. A. – Miszlivetz Ferenc (szerk.): A későújkor józansága. I. Olvasókönyv a tudományos-technikai világfelszámolás tudatosítása köréből. Budapest, Göncöl Kiadó, 116–140.
- Gerbert Grohmann (1999): Állattan és növénytan Rudolf Steiner pedagógiájában. Budapest, Ita Wegman Alapítvány
- Jakob Streit (1995): Nevelés, iskola, szülői ház és a Steiner pedagógia. Budapest
- Kozma Tamás et. al. (2015) (szerk.): Oktatás és fenntarthatóság. HERA Évkönyvek III. Debrecen, Magyar Nevelés- és Oktatáskutatók Egyesülete (HERA)
- Köves Alexandra - Gáspár Judit - Matolay Réka (2020): Művészet és társadalomtudomány együttműködése a posztnormál tudományfelfogás keretein belül: backcasting kutatási eredmények egy interaktív színházi kalandjátékban. Magyar Tudomány 181(2020)2, 210–221
- L. Francis Edmuns (2003): A Waldorf-pedagógia. Rudolf Steiner pedagógiája. Metódus-Tan Bt.
- Lynn White Jr. (2000): Ökológiai válságunk történeti gyökerei. In: Lányi András (szerk.): Természet és szabadság. Budapest, Osiris.167-177.
- Pusztai Gabriella (2002): Tetten érhető-e a rejtett tanterv? A megállapodott hagyományokkal rendelkező és az újabban indult felekezeti középiskolák összehasonlítása. Iskolakultúra, 12, 39-47.
- Réti Mónika – Varga Attila (2008): Új tendenciák a fenntarthatóságra nevelésben. Új Pedagógiai Szemle, 2008/10. 17-43.
- Ropolyi László (2012): A mechanisztikus világkép kiteljesedése a XVIII. században. In: Kampis György (szerk.): Előadások a természetfilozófia történetéből. ELTE TTK Tudománytörténet és Tudományfilozófia Tanszék, 102-116.
- Szegedi Péter (2012): A mechanisztikus világmagyarázat születése. In: Kampis György (szerk.): Előadások a természetfilozófia történetéből. ELTE TTK Tudománytörténet és Tudományfilozófia Tanszék, 88-102.
- Szentkúti Márta (2009): Az évkör ünnepei a Waldorf-iskolában. Keszthely
- Szilágyi László (2012): A mechanisztikus természetkép kialakulása és kiteljesedése. In: Kampis György (szerk.): Előadások a természetfilozófia történetéből. ELTE TTK Tudománytörténet és Tudományfilozófia Tanszék, 87-88.
- Tóth I. János (2005): A környezetfilozófiáról. Világosság, 6, 129-139.
- Varga Attila (2004): A környezeti nevelés pedagógiai és pszichológiai alapjai. Doktori disszertáció. ELTE BTK Neveléstudományi Doktori Iskola

Varga Attila (2008): A tankönyvek rejtett tantervei. Egy nemzetközi tankönyvkutatás tapasztalatai a biológiai, az egészség- és a környezeti nevelés terén. In: Simon Mária (szerk.): Tankönyvdialógusok. Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet Budapest

Varga Attila (2020): A fenntarthatóságra nevelés elméleti alapjai és egész intézményes megközelítése. Habilitációs dolgozat – Tanulmánykötet. ELTE Ember–Környezet Tranzakció Intézet, Budapest

Vekerdy Tamás (1990): A Waldorf-iskola első három évének programjáról. Budapest, Török Sándor Waldorf-pedagógiai Alapítvány

Zsolnai Anikó - Józsa Krisztián (2002): A szociális készségek kritériumorientált fejlesztésének lehetőségei. Iskolakultúra 2002/4

További felhasznált anyagok

Waldorf-kerettanterv (2020)

Új horizontális tanterv (2023)

Molnár Blanka (2021): A fenntarthatóság, mint nevelésfilozófiai probléma. Doktori Értekezés. Pécsi Tudományegyetem Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar, Filozófia Doktori Iskola, Pécs-Szekszárd

Molnár Blanka (2015): Mélyökológia a Waldorf-pedagógiában? Az iskolai nevelés szerepe az önmagunkhoz és a természethez való viszonyunk formálásában

Az állami Fenntarthatóság tárgy tanterve (2022) és érettségi követelményei

Zöld Föld tankönyv, illetve az ehhez kapcsolódó konferenciák és továbbképzések anyagai

Nemzetközi dokumentumok: Agenda 21

A Field Studies Council anyagai

A Magyar Környezeti Nevelési Egyesület anyagai

Függelék

Szemponatok a megvalósítandó projektek értékeléséhez (melyeket a munka megkezdése előtt ismertetünk)

A projekt tartalma, eredménye

- A projekt tartalma, hasznossága, valós igényre/szükségletre felel
- A megközelítés sokoldalúsága
- Egyéni gondolatok megjelenése
- Előre megfogalmazott kompetenciák megjelenése, melyek fejlesztését megcéloltuk
- A produktum színvonala az előre megadott követelményekhez, szempontokhoz képest - megjelenése, kreativitása, tartalma

Tervezés

- A tervezés folyamata, a terv realitása
- Képességeit megfelelően mérte-e fel, megfelelően használta-e ki
- A terv megvalósulása - az esetleges eltérés indokai, értékelése

Megvalósítás

- Időbeosztás
- Másokkal való együttműködés, annak színvonala, a tanuló csoportban betöltött szerepe

Egyéni fejlődés

- Milyen előrelépés történt a szaktárgyi tudás, információszerzés szempontjából
- Metakogníció fejlődése: mennyire képes reflektálni saját értelmi működéseire, gondolkodására, mennyire volt tudatos és hatékony a „munkastratégiája”
- Önállóság fejlődése
- Kommunikáció fejlődése, konfliktuskezelés

Irodalomjegyzék sokszínűsége, valóságosága, színvonala

Értékelések

- Társak értékelése
- Önértékelés

